SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

...ka „Svetozar Marković"
Beograd — Bul. Crv. Ar...
...h 349 —

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA II BROJ 18 | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, SREDA, 4 MAJ 1949 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

ZA JAČANJE FRONTA MIRA I DEMOKRATIJE U SVETU

Omladina u prvomajskoj povorci oduševljeno pozdravlja druga Tita

Ove godine su Prvi maj proslavili trudbenici sveta u znaku borbe za mir, za solidarnost naprednih snaga sveta na čelu sa Sovjetskim Savezom. U nekim zemljama trudbenici su praznik rada i međunarodne solidarnosti radničke klase proslavili pod udarcima reakcionarnih režima svoje zemlje, u nekim zemljama su ga proslavili pojačanom borbom protiv tuđinskih intervenata i njihovih slugu, a u Kini veličanstvenim pobedama nad snagama imperijalizma, istoriskim pobedama koje menjaju odnos snaga u svetu u korist fronta mira i demokratije, u korist socijalističkog tabora, približujući dan punog oslobođenja Kine i oslobođenja naroda kolonija, zadajući porazne udarce imperijalističkim porobljivačima.

U našoj zemlji praznik Prvog maja proslavljen je veličanstvenije nego ikad. Bila je to smotra naših snaga, naše volje i naše sposobnosti da izgradimo socijalizam u potpunosti, dokaz naše svesti i naših stvaralačkih mogućnosti, izraz volje naših milionskih trudbeničkih masa, predvođenih herojskom Komunističkom partijom Jugoslavije, čiju tridesetogodišnjicu osnivanja slave naši narodi, da ne samo izvrše sve najteže u izgradnji socijalizma u našoj zemlji, nego da se nepokolebljivo bore za istinu u međunarodnom radničkom pokretu, za čistotu marksističko - lenjinističkih principa, za pravilne odnose među zemljama socijalizma, za istinu i za jačanje snaga mira i demokratije u svetu.

Na prvomajskoj smotri pokazalo se šta su naši trudbenici, nadahnuti Titom i rukovodstvom naše Partije, izvršili u trećoj godini ostvarivanja Plana. Vidnim velikim rezultatima svoga rada i svoga osvajanja novih proizvodnji oni su pokazali celom svetu šta može da učini zemlja koja je u narodnoj revoluciji izvršila ono što se smatralo nemogućim. Na prvomajskoj smotri naše trudbeničke mase zavetovale su se da će izvršiti sve što treba za potpunu izgradnju socijalizma u našoj zemlji, i da u svom revolucionarnom stvaralačkom poletu neće ni za trenut zadrhtati ni pred najtežim zadacima, ni pod najtežim udarcima. Naše trudbeničke mase grada i sela, naši radnici u industriji, naši zadružni seljaci, naši stručnjaci i naša inteligencija svesni su snaga kojih imamo, i već vide kako će divna biti naša zemlja koju iz dana u dan menjamo, dižemo iz ranije zaostalosti i pretvaramo u industriski razvijenu i cvetnu zemlju. Ne samo što možemo izgraditi socijalizam, nego ćemo izdržati i sve teškoće u borbi za istinu u međunarodnom radničkom pokretu, za pobedu pravednog principa i pravilnog odnosa među narodima. Naša proslavljena Armija, čuvar naše mirne izgradnje, garancija naše nezavisnosti, zatočnik mira u svetu i pomagač u izgradnji zemlje, tu je, da zajedno s našim trudbenicima grada i sela, s kojima čini nerazdvojnu celinu kao što su kod nas nerazdvojni i jedinstveni Partija, država, radnička klasa i narodne mase, jača front mira i demokratije u svetu. Borba za mir je najveći zadatak svih trudbenika sveta. Solidarnost i jedinstvo svih naprednih snaga sveta neophodan je uslov za jačanje fronta mira i demokratije. Naša solidarnost sa naprednim snagama sveta u borbi za mir i demokratiju nije na rečima, ona je na delu, ona je značajna za čitav front mira i demokratije. Pokazali smo veličanstvene uspehe i pobede koje obaraju sve klevete i laži. Pokazaćemo još više uspeha i pobeda — u interesu ne samo izgradnje socijalizma u našoj zemlji, nego i u interesu fronta mira i demokratije u svetu, u interesu jačanja socijalističkog fronta u kome treba da iščezne sve što je tuđe i nespojivo s principima i moralom međunarodnog radničkog pokreta, sve što šteti frontu mira i demokratije. Na naše narode istorija je položila časno breme velikih zadataka. Naši narodi, predvođeni Komunističkom partijom, s uzdanjem i ponosom izvršuju istoriski zadatak.

USPOMENI SLAVKA RODIĆA

herojskog komandanta

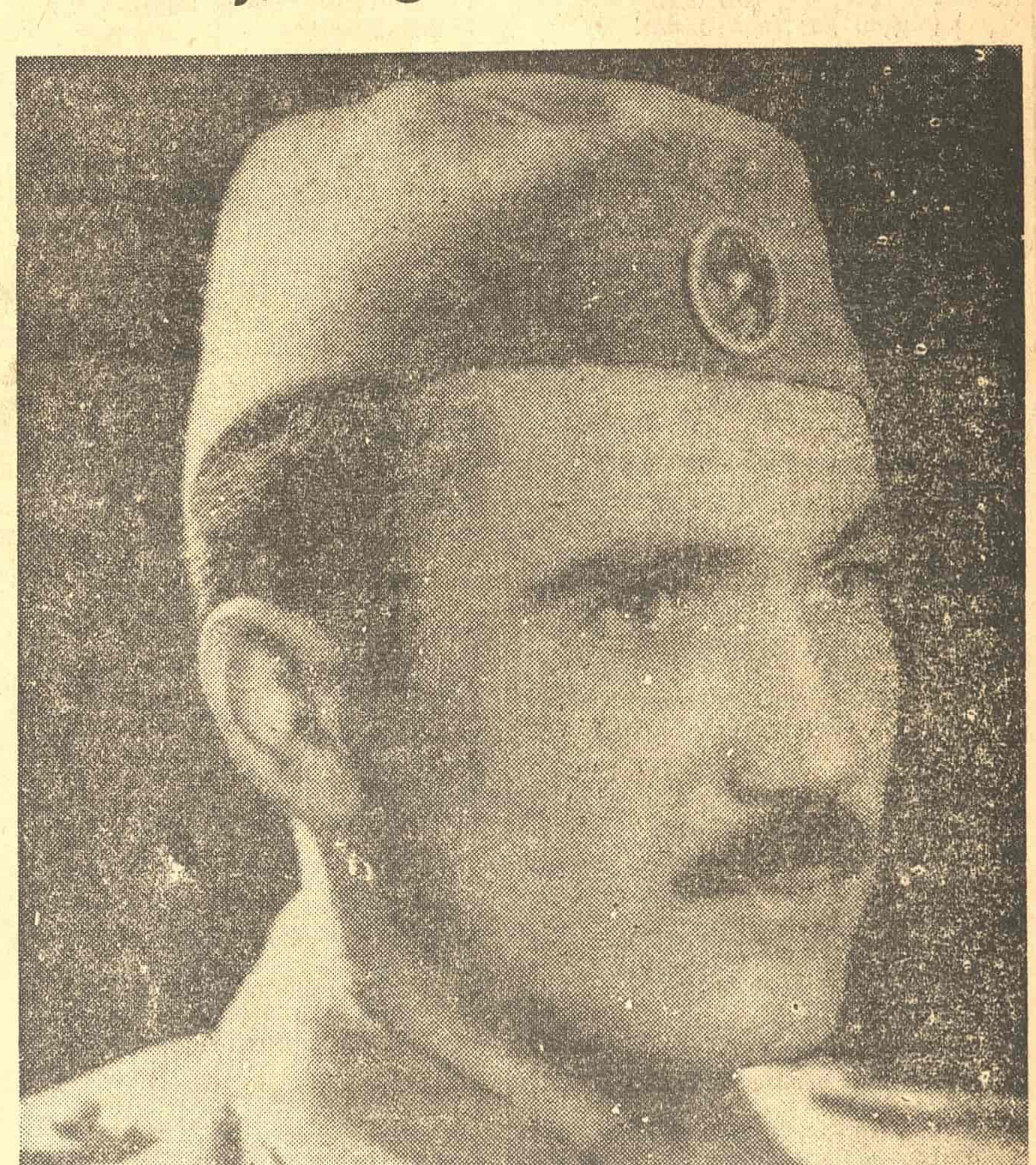

Dvadest devetog aprila umro je general-lajtnant Slavko Rodić, zamjenik načelnika Generalštaba Jugoslovenske armije.

*

Jednostavan, čvrst i postojan, oplemenjen ljubavlju prema svom narodu koju je Partija razvila do borbenog samoprijegora, tako je išao naš dragi drug i slavni komandant Slavko Rodić od plamenih julskih dana u Drvaru, pa kroz bezbroj bitaka, sve do ove posljednje, varvarski ružne i jezuitski bezočne informbirovske ofanzive protiv naše otadžbine. I kroz sve te borbe i teška iskušenja, od prvog dana do posljednjeg daha, on ostaje nepokolebljivo vjeran svom narodu i svojim učiteljima, Titu i Partiji, kao čovjek kome budućnost ukazuje i osvetljava Partija, i koji je, na život i smrt, jednom i zauvijek srastao sa svojom zemljom i svojim narodom.

*

Često puta naša narodna pjesma, ne bez razloga, klikne o smjelom orlu ili sivom sokolu, ptici ponositoj, praveći tako najbolji uvod za pjesmu o nekom junaku. I zaista, toliko puta čovjek je imao prilike da vidi kako se iznad naših šuma i planina, iznad kraja naoko mrtvog i nepokretnog odjednom vine pod nebo ptica, ponosita i smjela kao ljudska misao, i široko razvijenih krila kruži gore pod suncem, oživljavajući tako čitav predjeo i dajući mu nešto poletno, slobodarsko i raspjevano.

Ta slika o sokolu nad planinom, pod sunčanim i čistim nebom, nameće se čovjeku i onda kad misli o komandantu-ratniku Slavku Rodiću.

Bosna, uža domovina Slavkova, smatrana je oduvijek, kao po nekom pravilu, mračnom, teškom i neveselom zemljom u kojoj se mučno, ili skoro nikako, može da rodi nešto svijetlo, krilato i radosno, a i ako se tako nešto i pojavi, brzo doživi tragičan i nesrećan kraj, potrpano neumitnom sudbinskom tminom. Bila je to nekad zemlja o kojoj ovako piše onaj Andrićev zabrinuti i slučajni hroničar, miješajući latinske riječi sa našima:

»Et sic Bosna ut antea neuregiena sine lege vagatur et vagabitur forte do suđenoga dana«

(I tako Bosna, kao i dosada neuređena, bez zakona luta i lutaće možda do sudnjega dana).

Tek onda kad je naša Partija širom Bosne zapalila oslobodilačke vatre, oživjela je i trgla se, kao iza sna, jedna druga Bosna — slobodarska i ponosita, puna zamaha, pjesme i ubojnih juriša — zemlja koja se s radosnim poletom bori i pobjeđuje.

Vinula su se nad ovom, dojuče zamrlom zemljom, jata slobodarskih sokolova, mladih junaka. Poletjeli su iz neuglednih drvenih koliba, iz čađavih radionica i školskih klupa. Partija je dala ljudima krila, cijeloj Bosni, čitavoj domovini. Naša zemlja dobila je kroz njih nov lik.

Jedan od tih heroja-sokolova, munjevit i smjeo, uvijek u prethodnici, bio je i Slavko Rodić.

Vidjeli smo ga s njegovim ustanicima onih prvih julskih dana četrdeset prve kad su gvozdene vile, cementne bombe i rijetke zarđale puške bili i otac i majka, jedina uzdanica i naoružanje. Gledali smo ga kad sa svojim borcima čisti talijanske uljeze i juriša na zadimljen Bihać pod oštrom vatrom ustaških mitraljeza. Pratili smo ga kroz sniježne bure i smetove četvrte ofanzive, njega, čovjeka tanka zdravlja, kako sa svojim ratnicima pribija za smrznutu krajišku zemlju njemačke divizije, gura u snijegu do pasa kroz zametenu goru Klekovaču i probija se kroz njemačko-četnički obruč s planine Satora. Dobro znamo Slavka iz onih dana, kad je svoje junake predvodio u bitci na Banjoj Luci pod paljbom neprijateljske artiljerije i kad su prosti borci skakali pred njega da ga zaštite od mitraljeskih zrna na isturenim položajima u gradu. Ispraćali smo njega i njegove heroje u posljednje slavne bitke za konačno oslobođenje otadžbine.

Znamo dobro Slavka kao komandanta koji je s toplinom i razumijevanjem prilazio svakom svom borcu, bio okružen njihovom ljubavlju i uvijek im služio kao primjer. Na cesti kod Mrkonjića, dok niz nju, tutnjeći, dolaze tenkovi, on korakom, ne žureći se, prelazi drum, a kad mu neko prebaci zašto se tako izlaže opasnosti, on odgovara:

— Ti si u pravu, ali-mene gledaju moji borci. Kad se ja ne bojim smrti, neće ni oni.

U onim herojskim čapajevskim danima on je zaista znao da bude pravi Čapajev kao što je kasnije umio da bude razborit i pronicljiv komandant koji je, s velikim umijećem i vještinom, nagnut nad ratnom kartom, vodio krupne vojne operacije i oslobađao velike gradove i čitave teritorije.

*

S gorkom tugom čovjek zastane nad ovim velikim gubitkom. Iznenada je došao dan kad je herojski komandant Slavko ostavio svoj radni sto i otišao palim ratnicima, svojim starim drugovima. Da, tužno je to što čovjek više ne može da sjedne s njim i da se drugarski prisno porazgovori, da mu vidi osmijeh i vedre oči. U vječito živom svijetu naših heroja on će se i dalje i čuti i vidjeti, moći će budući branilac domovine da mu priđe i da ga upita za savjet, i što god budu burnija i oblačnija vremena, lik heroja blistaće pred nama kao zvijezda vodilja koja se ne gasi.

Branko ĆOPIĆ

MANIFEST SVETSKOG KONGRESA PRISTALICA MIRA

»Mi, delegati naroda, žene i ljudi raznih nacija i civilizacija, raznih političkih ubeđenja i filozofskih pravaca, svesni smo strašne opasnosti koja preti svetu — opasnosti rata.

Četiri godine posle svetske tragedije, narodi su bačeni u smrtonosnu trku u naoružanju. Nauka koja treba da obezbedi sreću čovečanstvu skrenula je s pravog puta i silom usmerena ka ciljevima rata. Na raznim tačkama sveta još plamte ognjišta rata, potpaljivana i podržavana intervencijom stranih država i direktnom akcijom njihovih oružanih snaga.

Okupljeni na ovom velikom Svetskom kongresu pristalica mira, glasno ističemo da smo sačuvali slobodu svojih pogleda i da propaganda rata ni u čemu nije zamaglila naš [illegible] znamo ko je raskinuo ugovore između velikih sila, koji su po[illegible]gućnost koegzistencije različitih socijalnih sistema. Mi znamo ko danas krši Povelju Organizacije Ujedinjenih nacija. Mi dobro znamo da se svi oni koji smatraju bezvrednim komadom papira ugovore kojima je cilj očuvanje mira među narodima, koji odbijaju predloge za pregovore i ponude za razoružanje, koji se oružaju do zuba — razotkrivaju kao agresori.

Atomska bomba nije defanzivno oružje. Mi odbijamo da stupimo u igru onih koji žele da jedan blok država suprotstave drugom bloku država. Mi smo protiv politike vojnih saveza, koji su već dokazali svoju smrtonosnu ulogu. Mi osuđujemo kolonijalnu politiku, koja stalno izaziva oružane sukobe koji mogu dovesti do novog svetskog rata.

Mi osuđujemo ponovno naoružanje zapadne Nemačke i Japana, gde su se svetski krvnici već dočepali oružja. Organizovano prekidanje ekonomskih odnosa između grupa zemalja već dobija karakter ratne blokade. Izazivači hladnog rata prešli su od običnih pretnji ratom na otvorene ratne pripreme.

Svetski kongres pristalica mira javno ističe činjenicu da su narodi prestali da budu pasivni i spremni su da aktivno i konstruktivno učestvuju u opštoj stvari. Preko svojih pretstavnika na Svetskom kongresu pristalica mira, ovi narodi izjavljuju: mi smo pristalice Povelje Organizacije Ujedinjenih nacija i ustajemo protiv svih vojnih saveza, koji su u suprotnosti s ovom Poveljom i koji vode ratu.

Mi smo protiv ogromnih povećanja vojnih budžeta, koji kao težak teret padaju na pleća naroda, uvaljujući ga u bedu. Mi zahtevamo zabranu atomskog oružja i drugih sredstava masovnog uništavanja ljudskih života i zahtevamo ograničenje oružanih snaga velikih sila i uspostavljanje efikasne međunarodne kontrole upotrebe atomske energije u isključivo miroljubive svrhe i za procvat čovečanstva. Mi se borimo za nacionalnu nezavisnost i miroljubivu saradnju svih naroda, za prava naroda na samoopredeljenje, što pretstavlja osnovne uslove slobode i mira. Ustajemo protiv svih mera kojima se nastoji da se ograniče, a zatim u potpunosti likvidiraju demokratske slobode, s ciljem da se utre put novoj agresiji.

Mi ćemo držati jedinstven front za odbranu istine i razuma, za potpuno onemogućavanje ratne propragande, koja truje svest svetskog javnog mnenja.

Osuđujemo histeričnu propagandu i propovedanje rasne mržnje i neprijateljstva među narodima. Pozivamo na odlučnu osudu i bojkot organa štampe, književnih i filmskih dela, kao i ličnosti i organizacija, koji vode propagandu potpaljivača novog rata.

Mi smo za tesnu saradnju naroda zemljine kugle i jedinstvenim poletom uložićemo sve svoje snage za stvar mira. Rešeni da sačuvamo budnost, obrazovali smo Komitet Svetskog kongresa pristalica mira.

Mi smo ubeđeni da će svi oni koji teže novom ratu, u svakoj fazi svoje zavere, naići na moćne snage narodnih masa, koje su u stanju da obezbede mir.

Neka žene i majke znaju da odbranu života njihove dece i budućnosti njihovih ognjišta smatramo svetom dužnošću.

Neka nas čuje omladina i neka se ujedini bez obzira na politička i verska ubeženja, kako bi otklonila masovna ubijanja i obezbedila svetle puteve budućnosti.

Svetski kongres pristalica mira svečano proklamuje da je odbrana mira stvar svih naroda.

U ime društvenih organizacija koje ujedinjuju 600 miliona žena i ljudi, zastupljenih na Kongresu, Svetski kongres pristalica mira poziva narode svih kontinenata i izjavljuje im:

Smelosti i još jednom smelosti u borbi za mir! Mi smo znali da se okupimo. Mi smo uspeli da razumemo jedan drugog. Mi izražavamo svoju spremnost da pobedimo u borbi za mir — u borbi za život«.

IZABRAN BIRO STALNOG KOMITETA SVETSKOG KONGRESA PRISTALICA MIRA

Stalni komitet Svetskog kongresa pristalica mira izabrao je svoj biro, u čiji sastav ulaze: pretsednik: Frederik Žolio Kiri (Francuska), potpretsednici: Eženi Koton (Francuska), Luj Sajan (Francuska), Luj Aragon (Francuska), Pjetro Neni (Italija), profesor Bernal (Velika Britanija), Aleksandar Fadejev (SSSR), Džon Rodžer (SAD), D. Arbusje (Afrika), Kuo Mo Jo (Kina), general Kardenas (Meksiko), Gi de Boason (Francuska). Za generalnog sekretara izabran je Lafit (Francuska).

FAKULTETI U SKOPLJU OBRAZOVALI SU PRVI UNIVERZITET U MAKEDONIJI

U Skoplju je održana skupština nastavnika skopskih fakulteta, na kojoj je obrazovan prvi makedonski univerzitet. Skupštinu je u ime CK KPM pozdravio drug Krste Crvenkovski, član Politbiroa CK KPM i pretsednik Komiteta za univerzitet, visoke škole i naučne ustanove, naglasivši da formiranje makedonskog univerziteta ima istoriski značaj za ceo makedonski narod.

Za prvog rektora makedonskog univerziteta izabran je tajnim glasanjem i ogromnom većinom glasova redovni profesor Poljoprivrednog fakulteta dr Kiro Miljovski, a za prorektora Marin Katalinić, profesor Filozofskog fakulteta.

Sa skupštine su upućeni pozdravni telegrami CK-u i maršalu Titu, pretsedniku Lazaru Koliševskom i Svetskom kongresu pristalica mira. Skupština je donela rezoluciju kojom se osuđuje kampanja Informbiroa protiv naše zemlje.

Prvomajska parola

...I tutnji od osećanja u srcu kavalkada...
na jednoj od parola dve reči: Dimić Nada.
Stotinu devojčica sa imenom heroja, —
živa je kao i ova svaka naša parola.
Dve reči pričaju priče o zemlji koja se stvara,
o zemlji za koju si mladost i ljubav svoju dala,
o zemlji u kojoj deca mnoga na tebe liče,
dve reči: Dimić Nada
devojče što tek sriče u srcu svome pamti,
i kad ih izgovara oko i lice joj plamti,
jer to je primila ime rumena vižlja mala
kada je prvi zavet narodu svome dala.

I gledam: za imenom tvojim hodaju mnoge majke,
možda je baš neka od njih i tebi život dala,
a znam — nad povorkom celom da bdi Partija-mati
koja je do herojstva i tebe vaspitala.
Devojke s imenom tvojim igraju kolo u luku,
i ozbiljne i drage s igračkom-prugom hode,
to one zajedno s tobom na trgu kolo vode, —
ti prugu nosiš sa njima uz bezbroj njinih ruku.
Devojke s imenom tvojim pregršti cveća nose,
venčiće upletene u svilenkaste kose,
u ruci im knjiga i lopta, maketa budućeg grada:
korača ulicom našom Dimić Nade brigada.
Za mene, u prvom času dok teče povorka majska
i u njoj oličeni puni podviga dani,
više od osmeha dece
i devojačkih vlasi praznično začešljanih,
— ime na belom platnu ko zavet kakav glasi,
seća nas da su s nama maštala, boraca braća
iz mračnih doba svih,
da s nama u povorci majskoj sto pokolenja korača
i mi idemo uz njih.

Mira ALEČKOVIĆ

(Iz poeme o Nadi Dimić, omladinki-heroju)

Skender KULENOVIĆ:

ZBOR DERVIŠA

Veseli čitaoče, ili veseli skupe slušalaca, tužna ova i sa ponekom žaokom pjevanija posvećena je — nema tu više šta da se krije — sahrani poznate ti bukureštanske bujruntije. A Zmaj-Jovo, dabogda više nikada ne bilo prilike da se ovakve pjevanije sačinjavaju

Sastade se zbor derviša,
dina radi,
a u novoj u Medini,
gdje se silna nafta vadi
i mudrosti naftalini!

Od hašiša iz kamišâ
dim se vije.
Sude jednom efendiji,
jer na svojoj, vele, šiji
perčin šiša,
bradu brije!
To u skladu s vjerom nije,
on je gori neg Nasrudin,
kamišom ga treba u din!

Nit on klanja po Kuranu,
vragov jatak,
već on klanja po svom planu,
bre, efendum, da taranu
s neba skineš, ti si kratak!
Ne priznaje ni to da je
u Kuranu svako aje,
svaki pasus,
ko na jaje nalik jaje!
Alah, Alah!
ode Meka i Medina,
sa zapada pije vina,
i ne uči ićindiju
već đaursku liturđiju
Alah! Alah!
grlatije od telala!

A imamo i taj haber,
sam se smatra nov Muhamed,
nov peigamber!
I još, đaur, neće na sud,
već u bradu sve nam sasu!

Svaki derviš tako pine
svog hašiša
iz kamiša:
dim se vine
u visine
i raspline
i principe i perčine!
Huču tako: Alah! Alah!,
svijaju se sve do tala,
od morala,
nemilice,
glavom nice,
a s istoka sunce pada,
te crveni svakom brada,
nikom lice!

O strahote, strahotine!
Stoji jeka svetog hora, —
od tenorâ
i od basâ
ko da ječi na stotine
talambasa,
talambasa:

Ne zna, đaur, šta je masa,
akamoli šta je klasa,
te kulaku puna ćasa,
a trgovcu puna kasa,
kod njeg nema prava glasa,
i ko za njim dalje kasa
u džehenem pravo basa,
on je sluga Anglosasa,
njemu više nema spasa:
Bilah — valah!
na vješala!

Pa hor sveti tad zagrâkta
uz talambas: tan-ta-lâmba,
tan-ta-râkta, tan-ta-râkta,
čuj, počujte, muslimani
ova fakta,
ova fakta,
diž'te bunu na Kordunu
dok je vakta,
dok je vakta!
Skinite mu s čela krunu,
skinite ga s carskog tahta!

Al u zemlji Đauriji
ko da ništa bilo nije,
crveni se barjak vije,
ko i prije
zov derviša
poslušaše tri sitniša
i tri miša
i tri tiša od šišmiša.

Zbor tad sveti —
bože sveti i svi sveci najsvetiji:
sto kamiša tad poleti
Đauriji — prokletiji,
sto kamiša jednoj meti,
i bi reko, nje viš nema, —
osta rupa na planeti!
Počuj, sv'jete,
šta sve pr'jete!

— Ališ-veriš, —
viče derviš,
po imenu Bukureštiš:

— Oj đaure,
kad si Ture,
ne dam nafte, ma ni bure!
Hoćeš šipak!
I ne dam ti petroulja,
a imam ga kao mulja,
ama ni kap!
Dabogda ti ta žarulja
ne planula nikad, nikad!
Aman! Aman! — ja se stidim
što od tebe primih žito,
ko će znati — sad tek vidim —
možda j' i to
sa zapada bilo mito?

— Pravo veliš,
ališ-veriš,
veriš-ališ, —
za njim više drugi derviš,
Sofijališ:

— Imam i ja jednog mulja,
ružinoga imam ulja,
da ga krčmim na valove,
al ti ipak
ne dam ni kap!
Zar da njime kosu glancaš
pa u Njujork da otancaš
il u London na balove?!
Znam te, more!
Da te, je li, podgovore
u tajnome kabinetu
da ti platim ratnu štetu?!
A jok, baja,
ne dam nikom svoga sjaja!

— Ne daj bogme, ne dam ni ja,
nisam bena,
nisam bena! —
za njim više Budimlija,
derviš tvrdi, ko od drena.
— Dosta priče, nevjerniče,
da si prvi ti u krvi!
Svačija je, od Budima do Afrike,
krv crvena,
a ničija crvenija —
od paprike!

I rad opšteg spasenija
miliona, miliona,
Budimliji trgla pjena,
pa i ona —
sva crvena;
kamiš baca derviš silni:

— Ćut, đaure nepravilni!
Dodijo si i Alahu!
Ako si ti tol'ko puco,
nisam ni ja buve tuco
po ćulahu!
Ja sam išo prava stasa,
ispred masa,
kao klasa,
a za vojskom od Donbasa,
čuj, đaure,
gazeć nogom do pojasa —
kroz čaure!
Žulj zadobih
dokle pobih
silnu vojsku silnih grafa!
Dosta priče, nevjerniče!
Da si puco ljeta sedam,
ni igle ti više ne dam, —
ni šarafa!

I tu derviš stade malo,
ko da mu je na um palo:
Đaurija, da je mala,
jeste mala,
al je, džanum, puna sala,
— među nama! — i morala,
pa što ne bi, prosti bože,
i šarafe kupovala
gdje god može,
što je svugdje red čaršijski,
a ne brani ni derviški!
Zato stade
te po crnoj zemlji pade:

— Alah, Alah!
Gr'jeh je njegov neoprostiv,
al ću ipak bit milostiv, —
od sveg blaga što mi osta
od grofova i baruna
poslaću mu — imam dosta —
bar špijuna,
Alah! Alah!
ne bi l' buna!

— Bre aferim, bre aferim! —
viče grlo deveterim
čudan derviš, Moskovlija,
po imenu Judin-lija,
perčinlija.
— Bre aferim, ne dam ni ja
nevjerniku — ma ni kosti!
Kad je s njime Đaurija,
neka s njime tad i posti,
ne bi l' prije čaša puna,
ne bi l' buna!
I treba mu! Jer bundžija
okorio
od postanka on je bio,
to je njemu već u krvi:
Kadno Švabe
doguraše sve do Čabe,
on tad prvi
sve đaure listom diže,
čak i babe!
Al to nije bilo džabe,
vidim sada:
to je samo bila buna —
jah, bezbeli, rad zapada,
iz računa!
Alah! Alah!
u nebeski modri etir
gdje klasične zv'jezde četir
i nad njima peta sije,
petokraka,
ja podižem ruke dvije,
izvedi nas, tebi slava,
iz ovoga ćorsokaka:
Na đaursku pošlji bunu
kakve nikad bilo nije:
nek joj pane samo glava,
a sa glave — ma ni dlaka!

Te da bude sigurnije,
i žurnije,
zbor, bezbeli, sav zagrâkta
uz talambas: tan-ta-lâmba,
tan-ta-râkta, tan-ta-râkta:
— Oj vi đaur-muslimani,
diž'te bunu dok je vakta!

Jezovito!
Sva od vike bradalijâ
zemlja trešti.
Al iz hora
ko to tanko, škripovito,
ko da j' sipljiv il da mora,
samo krešti?
To je derviš bradalija,
po imenu Prag-Alija;
svim na sv'jetu on se kune.
A šta krešti?

— Ma, efendum, za te bune
moji prsti nisu vješti,
kao što je Bukureštiš, —
nije laža — paralaža,
ja sam više sabotaža,
pa moje mi vjere dina,
ja mu ne dam ni šoljčeta
toaletâ,
akamoli još turbina,
nek mu vode tako teku
ko što teku od davnina
i okreću vodenice,
premda volim on što ima,
rakijice-žeženice,
pršutića-pečenice,
primisima,
istom s dima!

— Ne daj, ne daj, ne dam ni ja, —
za njim derviš Varšavlija
— ne dam njemu ni gram koksa,
dok ne bude sama koska,
makar meni manje bakra, —
ne bi l' prije krepo akrap!

I još jedan,
još se jedan tenor glasa
meraklija,
ko da hoće da nadglasa
strašnu jeku talambasa;
to je derviš Tiranlija.
Bože sveti,
šta taj pr'jeti!

— Ja mu — veli — ne dam boze,
nek uvozi sa Formoze!

Viču tako, među klipe
pod principe,
pod principe!

Te sva gudi vasiona,
ide jeka —
do Njujorka i Londona,
neka, neka!
A tu šejtan
tegli gajtan,
tajom, kradom,
ispod skuta preoprezna,
a kom gajtan drma bradom, —
to se ne zna, to se ne zna!
Pa u ladu
— a što ne bi? —
i on svoju gladi bradu
od meraka,
— a što ne bi? —
kad mu brade puna šaka!

Al derviši dalje pr'jete,
o svi sveci milosnici,
i kamiši dalje lete
Đauriji — isposnici,
sto kamiša jednoj meti,
i bi reko, nje viš nema,
osta rupa na planeti!

Oj klasične zv'jezde jasne
što sijate ko i prije, —
čudne zemlje Đaurije,
il je sveta, il iz basne!

Gdje dervišu, kad ga hitne,
kamiš pane,
tu se stvore nepobitne
na njoj rane!
Al te rane čudne rane:
po belaju,
još joj veću snagu daju!
Kamiš pane iz Sofije,
a tu niknu šine dvije
pa zabl'ješte sve do Pešte,
sv'jetle rane!
A iz Pešte gdje on pane,
tu centrala nova plane,
te i Pešta
vidi čak do Bukurešta,
al nevješta!
S Bukurešta — dokle stigne,
nafta čeka — tek da rigne,
da zalije grdne rane
sve od Moskve do Tirane!
A tiranski
kol'ko derviš kamiš klisa,
dok mu s visa
Đaur, zemlji side bliže
da je stare, —
izniknuće polja riže
gdje skadarske bjehu bare
kreketare...

I bi reko, sve bi reko:
Nema rupe na planeti,
već je rupa na pameti!

Pada tako jedna kiša
od kamiša
po Đaurskoj-nesretnici,
i još jedna, malo tiša, —
to derviši suze rone
na njezinoj prekretnici!
Kako bilo- — obje zvone,
al bez hasne,
al bez hasne:

Đaurija ni habera,
pravo tjera!

Il je sveta, il iz basne,
il su njojzi zbilja sklone
i klasične zv'jezde jasne!

Turske riječi

din = vjera
aje = poglavlje
ićindija = posljepodnevni poziv na molitvu
pejgamber = božji poslanik
haber = vijest; fraza: **ni habera** («Đurija ni habera«) znači: **ne haje**
ćulah = kapa
džehenem = pakao

ISTINA O SOVJETSKOM FILMU U JUGOSLAVIJI

»Sovjetsko iskustvo,« organ Ministarstva kinematografije SSSR objavio je u broju od 26 februara ove godine članak J. Gončarova »Pobeda istine«. Namena članka je da sovjetsku javnost informiše o uspehu koji je sovjetski film postigao tokom prošle godine u zemljama narodne demokratije. I, naravno, desilo se i ovoga puta da je naša zemlja namerno zaobiđena. Ni reči o Jugoslaviji. Ni reči o uspesima koje su sovjetski filmovi postigli kod naše publike.

Diskriminacija koja se posle Rezolucije Informbiroa sprovodi prema našoj zemlji ne zna za granice. Štampa i radio u zemljama narodne demokratije i u Sovjetskom Savezu sa zluradošću očekuju da neka strana novinska agencija lansira u svet bilo kakvu crnu vest o prilikama u našoj kući. Te vesti, koje penušaju od mržnje na sve što je jugoslovensko, dobijaju počasno mesto u njihovim novinama. Publicitet tih vesti, krcatih lažima, ima poseban garnirung: najpogrdnije psovke. Izmišljotine o našoj zemlji su danas roba koja se tamo najviše fabrikuje, roba koja danas ima visoku konjunkturu na svetskim pijacama.

Ali, kao što pokazuje članak Gončarova, podmukla diskriminacija ima i drugu svoju stranu, isto tako odvratnu i neprijateljsku. Kada se kroz štampu, uključujući tu i sovjetsku, govori o uspesima u zemljama narodne demokratije onda se naša zemlja jednostavno prećutkuje kao da je nikad nije ni bilo na ovoj planeti, a sve zato da se bar na taj način, kad ne može drukčije, dokaže da smo, eto, razvili svoja jedra i pod američkim vetrovima i maršaliziranim auspicijama otplovili u imperijalističke vode. Jasno je kao sunce da se radi o tome da se javnost u tim zemljama obmane, da se prevari, da se sprovođenjem sistematske dezinformacije i dezorijentacije formira onakvo javno mnjenje kakvo je potrebno inicijatorima i organizatorima žalosne kampanje protivu naših naroda.

Članak u kome je prećutano o plasmanu sovjetskih filmova u Jugoslaviji samo je delić bojkota ćutanjem koji je poseban oblik besprincipijelne hajke protivu naše zemlje. Taj bojkot svedoči o tome kako se izvan naših granica — u konkretnom slučaju kad treba reći istinu o našoj zemlji, — tretira, upravo maltretira javnost ali i o tome kako se zazire da ona nema mišljenje koje ma u čemu divergira od stava zloglasne rezolucije. Međutim, primenjeno na našu zemlju, ćutanje je više nego rečito i za javnost u tim zemljama.

U članku nisu navedene brojke na osnovu kojih se može videti kakvu popularnost uživaju sovjetski filmovi u zemljama narodne demokratije. »Sovjetsko iskustvo« je zato svakako imalo izvesnih razloga.

Statistika iz koje se može videti pregled gledalaca sovjetskih filmova u našoj zemlji najsnažnije demantuje razne zlonamerne verzije o tom da u Jugoslaviji prodire američki film. Samo u toku 1948 godine sovjetske filmove videlo je u Jugoslaviji 32,745.505 gledalaca, a u januaru ove godine — 2,553.642. Zar te cifre ne govore jasno na čijoj je strani istina?

Dok je u našoj zemlji sovjetski film potpuno afirmiran, i zahvaljujući pravilnoj politici naše Partije sve više prodire u široke narodne mase, u zemljama narodne demokratije još uvek se vodi borba za njegovu afirmaciju. Po priznanju samog članopisca na prošlogodišnjem festivalu sovjetskih filmova u Mađarskoj protiv sovjetskog filma frontalno su istupili katolički popovi. U Mađarskoj se desilo i to 1948 godine ono što se u našoj zemlji nije desilo, jer se nije moglo desiti od oslobođenja do danas zato jer je reakcija onemogućena u takve demonstracije, zahvaljujući politici naše Partije i njenog Centralnog komiteta. Za potpuni triumf istine »Sovjetsko iskustvo« je i to treba da kaže sovjetskim čitaocima. Samo na taj način njegov članak bi mogao da opravda naslov koji nosi. Ovako, istina koju je izložio nepotpuna je i krnja.

Antonije MARINKOVIĆ

Neobjavljeni rukopisi Maksima Gorkog

Poslednjih meseci Arhiv A. M. Gorkog u Moskvi primio je nove, do sada neobjavljene rukopise velikog pisca. Veliku vrednost pretstavlja crtica Gorkog pod naslovom »Pop Gapon«.

Taj, do danas nepoznati rukopis na devet listića ispisanih sa obe strane, primilo je Svesavenzo društvo za kulturne veze sa inostranstvom (VOKS) od japanskog Društva za kulturnu saradnju sa SSSR.

Crticu je Gorki napisao u aprilu 1906 godine u SAD, ali na koji je način ona dospela u Japan — nije poznato.

Gorki raskrinkava Gapona, otkriva njegovu vezu sa carskom tajnom policijom i opisuje svoj susret s njim za vreme tzv. »Krvave nedelje« (pokolj pred Zimskim dvorcem u Petrogradu). Taj neobjavljeni napis velikog književnika pretstavlja jedan od najboljih uzora partijne umetničke proze iz vremena prve ruske revolucije.

U Arhivu A. M. Gorkog svakodnevno se povećava i broj njegovih do sada nepoznatih pisama. Sakupljeno je oko osam hiljada pisama.

Među pismima, koja su primljena u poslednje vreme nalazi se dvadeset i jedno pismo Gorkoga režiseru Moskovskog hudožestvenog teatra L. Suleržickom (pisano između 1903 — 1910), zatim tri pisma iz 1925 godine upućena književniku P. Nižovoju (Tupikovu), a posvećena uglavnom pitanjima književnosti, kao i pisma S. Skitaljskom i drugima, takođe o književnosti.

Među pronađenim pismima nalazi se i osam pisama Gorkog upućenih fotografu M. Dmitrijevu u Njižnji, 1902 godine. Gorki je, naime, u želji da pomogne Moskovskom hudožestvenom teatru u inscenaciji drame »Na dnu«, molio fotografa Dmitrijeva da mu snimi prenoćište i njihove stanare.

Sva pomenuta pisma, osim jednog koje je upućeno Suleržickom, do sada nisu bila objavljena.

NOVA IZDANJA DELA VLADIMIRA MAJAKOVSKOG

Tokom ove godine »Goslitizdat« završava potpuno izdanje dela Vladimira Majakovskog u dvanaest tomova.

Prvi deo četvrtog toma [illegible] izlazi, sadrži stihove za propagandne slike i plakate, kao i crteže Majakovskog. Veliki deo tih stihova nije preštampavan za života pesnika, a šest tekstova objavljuju se sada prvi put.

U dvanaestom tomu biće objavljeni stihovi, članci [illegible] ji nisu ušli u dosad izišle tomove. Tu su i tekstovi koji su pronađeni u provinciskim novinama i časopisima. U tom tomu je i autobiografija pisca i podrobna bibliografija njegovih dela.

»Goslitizdat« će isto tako objaviti odabrana dela Majakovskog u jednom tomu sa uvodnim člankom N. Maslina. U knjizi su stihovi iz raznih godina, poeme, pozorišni komadi i, posebno, pesme za decu. Ova knjiga ilustrovana je crtežima samog Majakovskog i umetnika M. Čeremniha, kao i portretom pesnika iz 1925 godine.

Poeme »Vladimir Ilić Lenjin« i »Dobro« biće štampane u posebnim knjigama, svaka u 250.000 primeraka.

ZABELEŠKE S PUTA U AMERIKU

Let preko nevidljivog okeana

Naša delagacija za Kongres kulturnih radnika za svetski mir u Njujorku dobila je američke vize tek u poslednjem momentu, na jedvite jade posle dvonedeljnih natezanja, te je odletela naprečac, nemajući vremena da izdejstvuje i francusku tranzitnu vizu. Sem toga, propustili smo avionsku vezu preko Londona — za gde smo imali tranzitnu vizu, i morali smo hvatati »Er Frans« preko Pariza. Tako smo na Pariz mogli baciti samo letimičan i delimičan, i to ilegalan pogled. Naime, s jednog aerodroma na drugi, Orli, bili smo transportovani pod stražom, a letimičan pogled na kamenu poeziju Pariza dozvolio nam je šofer koji je skrenuo s puta i zahvatio jedan deo grada. Tako smo preko okeana poleteli s poslednjim utiscima iz Evrope, s letimičnim utiscima toga divnoga grada, čija je tamna mrlja to što u njemu gospodare stvarno Amerikanci preko svojih francuskih slugu.

Sabijeni u tranzitnu čekaonicu proveli smo nekoliko sati, i razgledali francuske novine. Tako nam se dala prilika da i u »Imanite«-u pročitamo nekoliko »najsvežijih« kleveta i laži protiv Jugoslavije, podgrejanih iz kujne reakcionarne štampe i obrnuto. Avion je pošao tek kasno uveče, i nije se još znalo kojim će pravcem leteti. Pod nama su postepeno iščezavale svetiljke Pariza, i ušli smo u mrak, i ne opazivši kada smo stigli iznad okeana.

Na francuskom prekookeanskom avionu režim je nešto drukčiji nego na američkom. Još na aerodromu Orli primetili smo da putnici u američkim avionima nose za šeširima i na reverima velike cedulje sa svojim brojem i imenom. Nosili su te oznake vrlo ozbiljno i dostojanstveno, i utoliko je to izgledalo grotesknije. Na francuskim avionima putnik ne mora da nosi oznake kao živi prtljag. Stjuardesa, uz ljubazne ponude jela i pića, daje šaljivu avionsku lektiru, u kojoj pored poslovne reklame Er Fransa ima i kvazi-poetskih reklama iz pera poznatih pomodnih pisaca. »Ljubazni komandant« savetuje vam pismeno da se ništa ne ustežete, da jedete i pijete normalno i ne mislite na vazdušnu bolest. Kad smo se vraćali američkim avionom (jer smo usled ljubaznosti američke vlade morali da se prebacimo na američku liniju na kojoj smo ranije mogli dobiti mesta), videli smo da je stvar mnogo ozbiljnija. Stjuardesa, koja se takođe smeškala ali mnogo stereotipnije nego francuska, odmah je podelila instruktivnu literaturu, u kojoj se govori o mogućoj opasnosti prisilnog spuštanja sred okeana, i utvrđuje da je Panamerikanska svetska vazdušna plovidba najstarija, najiskusnija i najbolja na svetu, ali se upozoravaju putnici da se u času opasnosti ljubazni domaćin, komandant aviona, odmah pretvara u apodiktičnog gospodara, i da svi putnici imaju da se bez pogovora pokoravaju njegovim naređenjima. Putniku je dat tačan opis kako treba iskakati iz aviona i čega ima u padobranu. Tu je gumeni čun sa signalnim spravama, sa nešto konzervi i pića, tu je još guma za žvakanje, i što je najvažnije — biblija. Znači potpuna oprema za spas tela i duše, ili bar u svakom slučaju duše — jer za telo bi se pobrinule hladna voda i ajkule.

Treba objektivno priznati da su avionske nesreće nad okeanom izuzetno retke, da se one više događaju nad američkim kopnom. I bilo francuskim, bilo američkim avionom čovek sasvim spokojno putuje, ne misleći na nesreću, jedino što skoro ništa ne vidi. Inače, ako ima razlika između režima na francuskom i američkom avionu, literatura koju daju na čitanje, bilo u »ozbiljnom« bilo u šaljivom vidu, ista je po reakcionarnosti iako različita po stilu. I na jednom i na drugom avionu dobio sam literaturu u kojoj se napadaju zemlje socijalističkog tabora, a sada naročito Jugoslavija. Tako smo u ilustrovanom časopisu koji se ni manje ni više zove »Dokumentacije«, mogli čitati članak o tome kako je u Jugoslaviji, koja je prirodno vrlo lepa zemlja, Titov režim (ili klika) doveo zemlju do privrednog haosa zato što se sa svih važnih pozicija ne samo u političkom nego i u privrednom i kulturnom životu uklanjaju stručnjaci ili potiskuju na potpuno podređene položaje, a na rukovodeće položaje stavljaju neobrazovani i nepismeni ljudi. Iz tih »Dokumentacija« pretsednik našeg najvećeg filmskog preduzeća »Zvezda-filma«, Vučo, saznao je da je rukovodilac našeg najvećeg filmskog preduzeća jedan bivši žandarm, potpuno neobrazovan čovek, i da prema tome jugoslovenski film prirodno ne valja ništa.

Santa Marija

Letimo kroz noć, između dva crna bezdna. Od metereoloških prilika zavisi da li ćemo leteti pravo na Njufaundlend, ili preko Ajzlenda na severu ili preko Asora na jugu. Nas su vetrovi skrenuli na Asore. Ma da smo od deset uveče putovali već sedam sati, kad smo stigli u Santa Mariju na Asorima bila je još mrkla noć. Pet sati je ujutro, no ovde je ponoć, jer što više idemo ka zapadu manje je sati. Ova će noć biti duža za šest sati.

Isterali su nas iz aviona u zgradu aerodroma, kao stvari, s tom razlikom što se stvarima ne oduzimaju pasoši i od njih ne traže tranzitne vize. A od putnika verovatno niko nije imao tranzitne vize za Portugaliju. Jer ostrva Asori nasred Atlanskog okeana potpadaju pod Portugaliju.

Onih pedesetak metara od aviona do zgrade aerodroma morali smo preći brzo, jer su nas odmah zatvorili u tranzitnu čekaonicu, a portugalski odnosno asorski policajci su nas čuvali. Na tom kratkom pešačenju samo smo osetili da je okean sasvim blizu, jer je vazduh bio prožet mirisom morske vode, ali ništa nismo videli.

Asorska ostrva, što na portugalskom znači Ostrva Jastrebova, egzotična su i svakako živopisna. Ostrvo Santa Marija jedno je od manjih ostrva te grupe, ustvari majušna tačkica sred okeana. Naš avion, koji je posle leta od oko dve i po hiljade kilometara nad okeanom sleteo na tu majušnu tačkicu tla, morao je tu da čeka opravku kvara na motorima. Čekali smo u neizvesnosti da ćemo možda ovde morati provesti i dan, a krenuli smo u svitanje, oko jedanaest sati po našem vremenu.

Ako su ostrva egzotična, uprava je svakako fašistička. Policajci, koji su stajali na ulazu i duž hola čekaonice ili se vrzmali među putnicima igrajući se pendrecima, izgledaju kao da ih je crtao neki naš karikaturista: gruba lica i mrka pogleda koji vreba neku sumnjivu pojavu na koju treba energično reagovati. Razume se, na svim aerodromima postoje mere ograničenja prema tranzitnim putnicima bez vize, pa čak i s vizama. No ovde su revolveri i pendreci bili ipak dosta drastično naglašeni.

Inače, u holu čekaonice ima nekoliko prodavnica »uspomena« za dolare, đinđuva, satova, nakita, folklornih rukotvorina i razglednica sa znamenitostima Santa Marije. Među razglednicama, koje prikazuju jedno jezero, neke ribare, neke kolibe s kozama i neke idile iz poljoprivrednog života, ističu se slike samog aerodroma, koji je izgleda najveća znamenitost ostrva. On je svakako više američki nego portugalski.

Dok smo nas četvorica, nastojeći da s ponekim putnikom stupimo u razgovor, hodali po čekaonici i približili se nekim staklenim vratima iza kojih se video pristojan restoran, ususret nam je energično pošao neki zdepast crnpurast čovek čije je lice bilo preteće iako je na nj stavio profesionalno ljubazan izraz, i počeo da nas vabi rukama. Nismo ga razumeli, mislili smo da je neki pretstavnik vlasti jer je na reveru kaputa imao neku ogromnu metalnu značku koja liči na šerifsku. Međutim, on nam je nešto gundao na portugalskom i rukama ilustrovao svoju ponudu da jedemo i pijemo. Uveo nas je u pristojni restoran, gde su se postepeno okupili svi putnici, i posluženi smo onim čime nas je Er Frans častio. Sok od ananasa vanredno je osvežavao ali atmosfera je pritiskivala. Ako se ovde mora ostati! Kada je najzad počelo da sviće, iza prostora na kome su manevrisala dva velika aviona ugledali smo prvi put okean, beskrajan i siv u svitanje.

Dok se avion dizao, videli smo ostrvo i još neka ostrva, a onda smo se našli između dva izvrnuta mora ili dva izvrnuta neba, jer i ispod nas su bili oblaci pred plavom površinom, i iznad nas su bili oblaci pred plavom površinom. No većinom su nas gutali oblaci, tek smo s vremena na vreme izbijali u proplanke među njima. Posle dugog letenja kroz oblake se naziralo kopno s kržljavim severnim rastinjem, jezerima između brda i ostacima snega i leda.

Proboj kroz obruč

I u Gandneru, na Njufaundlendu isto dreždanje putnika u tranzitnoj čekaonici. I ovde neke ponude, a sem toga bar u kome neki putnici nemilice troše viski. Putnici-Amerikanci, koji su postajali sve življi i bučniji ukoliko smo se bližili Americi, sada se već osećaju sasvim kao kod kuće. Neki američki vojnici, koji su u avionu pokazivali jedan drugom trofeje iz zemalja gde su reprezentovali američku vojsku, skoro su sraslí za visoke stolice pred barom. Neki mladi Francuzi, pitomci vojne akademije, koji idu na usavršavanje u Ameriku, šetkaju kao petlići u svojim dekorativnim uniformama. Neki emigranti šćućurili se u uglu i ćućore. Jedan Francuz, koji je veliki deo puta proveo u čitanju, s aristokratskom ravnodušnošću prema svemu ostalom, sad hoda nepokolebljivo nepristupačan u toj gužvi putnika raznih aviona, a jedan čičica Amerikanac, koji je veliki deo puta proveo u pisanju, te smo nagađali da nije otkud romanopisac ili reporter koji sređuje svoja »otkrića«, i sada je nastavio da piše — uspeli smo da odgonetnemo: poslovna pisma.

Tek u Bostonu smo imali da predemo kroz prve formalnosti kod američkih vlasti. Postupak činovnički korektan. Dok smo se spuštali, videli smo pod sobom jednu džinovsku palanku, s mnogo grobalja starih mašina i mnogo fabrika. Kad smo poleteli, videli smo odblesak zalazećeg sunca u prozorima sivih tmurnih zgrada ili drečavo obojenih montažnih kuća koje liče na provizorne zgrade na sajmištima, i neke vatre — od zapaljenih otpadaka.

Kad smo stigli nad Njujork, iako je tu šest sati manje nego na našem satu, bilo je već veče, i nepregledni grad nas je zablesnuo stotinama hiljada reklamnih svetlosti. Neboderi, osvetljeni šarenim svetlostima mnogokilometarskih avenija, a sem toga još izbušeni svetlećim prozorima, ovako iz visine i daljine izgledaju kao igračke za neku ogromnu decu. No ono čega ima i imponzantnoga i deprimirajućega u toj arhitekturi Manhatana, to čovek oseti tek kad se nađe sred nje i u njoj, te vidi kako se čovek gubi u toj hiperdimenzioniranosti konstrukcija i hipertrofiji tehnike koja sva služi profitu, kao i saobraćaj i reklamno osvetljenje.

Kad je avion aterirao, stjuardesa je pozvala sve putnike da izađu, »sem četiri Jugoslovena«. Pravili smo šaljivo zabrinute prognoze, međutim [illegible]

KAREL DESTOVNIK-KAJUH

Ovog proleća navršilo se pet godina otkad je pao u borbama Četrnaeste divizije u Štajerskoj slovenački partizanski pesnik Karel Destovnik-Kajuh. Imao je jedva dvadeset i jednu godinu.

Godine Kajuhovog dozrevanja padaju u vreme kada su se suprotnosti između imperijalističkih i slobodoljubivih snaga u svetu zaoštravale do vrhunca, kad se oružani sukob u Evropi već nadvio kao pretnja u vreme kad je u našoj zemlji diktatura vladajuće klase već dobijala najbrutalnije oblike, ne birajući sredstva za borbu protiv naprednih snaga.

Škola sa svojom lažnom učenošću i policiskim vaspitnim metodama već tada je mladoga Kajuha pritiskala i sputavala. Rano sazreli dečak je uskoro shvatio uskost života oko sebe, odmerio je trvenja u svetu i nije mu bilo teško da izabere svoj put. Već u njegovoj petnaestoj godini nalazimo ga kako učestvuje u kulturno-političkom radu omladine u Šoštanju odakle je bio rodom, a u isto vreme već se javlja u naprednoj omladinskoj štampi i piše prve pesme. Istina, njegovi stihovi iz tih dana još su nevešti i slabo skovani, ali je misao u njima zdrava i plamena. Najvećim delom to su pesme sa neprikrivenom socijalnom tematikom, glasna i nesumljiva osuda staroga poretka: Pismo iz internata, Žalostna pesem bajtarja Drejca, Delavci s kmetov, Leja dobrodelnega društva, Kmečki otrok sprašuje, Pesem o družbi — gde nam već sami naslovi kazuju misao koja se u tim stihovima obrađuje. Iz tog vremena je njigova pesma »Nocoj« (»Nočas«), u kojoj je cenzura izbrisala kraj:

Patrulja žandarjev
odšla je v tem času
trdo skozi noč,
in njih bajoneti
so pesem na tisoče koscev razklali.

Kajuhova politička orijentacija, kakva se ogleda i u ovim stihovima, svakako nije mogla biti po volji tadašnjim vlastodršcima. U proleće 1940, kad je bio u šestom razredu, isključen je za uvek iz celjske gimnazije — zbog sudelovanja pri širenju komunističkih ideja, školovanje je produžio u Mariboru, gde je razvio vrlo široku delatnost: studirao je marksističku literaturu, prevodio Gorkog, organizovao sastanke i izbor ne borbe u gimnaziji, pisao u naprednim đačkim listovima, spremao referate i smišljao pesme. U svemu tome njegova misao vodilja bila je novo doba, o kome je u jednom od svjih tadašnjih pisama napisao sledeće: »Novo doba koje se približava zahtevaće čvrste ljude, koji će morati što više znati i tako ćemo i mi biti jedni od onih koji će iskrom svoga duha graditi temelje snažnoj i lepoj zgradi socijalizma«.

U Mariboru su Kajuha uskoro opet osumnjičili zbog komunističke propagande, izvršili pretres i poslali ga pred sam slom stare Jugoslavije u zloglasnu Ivanjicu na »vojnu vežbu« Kad se vratio iz logora, počeo je rat.

Meseci koje je Kajuh preživeo za vreme okupacije, pve svoga odlaska u partizane, kao ilegalac u Ljubljani, bili su najplodniji od svih razdoblja njegovog života· U to vreme, usred najtežeg ilegalnog rada, kad je spavao »svake noći pod drugim krovom« Kajuh je napisao svoje najlepše pesme: venac ljubavnih pesama, pesmu majci, partizanske stihove,ukratko rečeno sve ono što je najlepše u njegovoj zaostavštini.

U toku leta 1943, malo pre italijanske kapitulacije, Kajuh je napustio Ljubljanu· Odredili su ga u Četrnaestu diviziju i on je s njom prešao dobar deo Dolenjske, Notranjske i Primorja sve do Brkina; s tom divizijom je pošao zimi, januara 1944, i na teški i Slavni put — u Štajersku.

Kajuhovo pesničko delo iz toga vremena nije bogato. Utoliko je značajniji njegov rad kao vođe kulturne sekcije divizije: bezbrojni mitinzi, na kojima je sam recitovao svoje pesme, tihe večeri kraj vatre, kulturno-politički rad među borcima, priredbe u oslobođenim selima — sve je to deo onog života, kojemu je Kajuh svojom vedrinom i neumornom aktivnošću dao naročit pečat.

Karel Destovnik-Kajuh
Crtež B. Jakca iz 1944

U toku tog rada Četrnaestu diviziju zahvatila je surova februarska ofanziva, u kojoj je, pri probijanju obruča dalo svoje živote više od polovine boraca. Među njima i pesnik Kajuh.

Kajuhovi prvi stihovi, koje je pisao još u đačkim godinama, katkada su vrlo nevešti i nedozreli; isto tako jaki su još domaći i strani uticaji. Ali ono što iznenađuje u skoro svakom njegovom stihu, pa čak i u onim prvim, to je: strašna, nepomirljiva osuda starog sveta, isto toliko strasna, okrepljujuća vera u čoveka, u čovečanstvo. Kajuh je rado stupio u službu tog čovečanstva i postao njegov glasnik u natežim danima:

Moja pesem ni le moja pesem,
to je krik vseh nas.
Moja pesem ni le moja pesem,
To je boj vseh nas.

Osuda nepravilnog uređenja sveta, životna vedrina, svetla vera u čoveka i u zdravlje ljudskih snaga, borbenost i iskrenost, jednostavan pesnički izraz i neizveštačeno osećanje — u svemu tome leži snaga i lepota Kajuhovih pesama iz njegovih zrelih godina. U tim pesmama on je postigao ravnotežu tematike i svojih stvaralačkih snaga: čist umetnički izraz i skladni oblik slili su se u jedno sa zdravom, borbenom idejom koja je sazrela već u prvim Kajuhovim stihovima.

Za nas, međutim, Kajuhova pesma znači i još nešto više: ona je deo naše oslobodilačke borbe, njen dokumenat i zrelo umetničko uobličenje, a isto tako i deo našeg novog života, na čiji nam je put ona ukazala. Kajuh taj život nije dočekao, ali je umro s vedrim osmehom:

Lepo je, veš, mama lepo je živeti.
toda, za kar sem umrl, bi hotel
še enkrat umreti.

Dušan MORAVEC

»PROZA MLADIH«

U ovom zborniku, koji je objavilo izdavačko preduzeće »Novo pokolenje«, sakupljeni su prozni radovi mladih pisaca iz svih narodnih republika Jugoslavije. U njemu je još u jednom vidu došlo do izraza okupljanje jugoslovenske narodne omladine na zajedničkom poslu, odrazilo se u mladoj književnosti ono što se pokazuje u svima poduhvatima narodne omladine: čvrstina bratskih veza između naroda koji sačinjavaju Jugoslaviju.

Jedinstvenost narodne omladine u Jugoslaviji ogleda se i u ovoj knjizi. Prozni radovi u njoj sadrže osobenosti raznih krajeva, koji su dali svoja obeležja stilu mladih pisaca, sadrže i različitost u uticaju tradicija, u uticaju na razvitak književne individualnosti pojedinaca, ali u temama, motivima i sadržini imaju mnogo čega zajedničkog. Ono što je kod ovih mladih pisaca svima zajedničko, to je da se oni izgrađuju u revoluciji, da izrastaju iz revolucije i da gotovo svi teže da ispune svoje književne sastave onim što su doživeli u svojoj revolucionarnoj savremenosti, i to onim što su oni sami u svojim mladim godinama doživeli.

Oni pišu o narodnooslobodilačkoj borbi, i to većinom o stupanju u borbu, o snažnom delovanju narodnooslobodilačke borbe na život mladića i devojaka svetlim primerima slobodarskih podviga, revolucionarnim duhom i sadržinom borbe protiv okupatora i njegovih pomagača. Oni pišu i o stavu narodne omladine u eposi izgradnje socijalizma, isto tako veličanstvenoj i herojskoj.

Zbornik ima jedan redaktorski nedostatak. Trebalo je dati čitaocima informacije o mladim piscima, nešto o njihovoj biografiji, o saradnji po časopisima i listovima i njihovim većim radovima ako ih imaju, a pojedinci ih imaju, jer su u zborniku objavljeni iz njih odlomci. Odlomci su dati iz radova Mata Beretina, Ivana Brajdića, Mitje Vošnjaka i Vojislava Jelića. Odlomak »Djetinjstvo seoskog proletera« od Mate Beretine (odlomak iz veće pripovetke, objavljene u zbirci novela, koju je izdala »Matica Hrvatska«) ukazuje na veći književni rad u kome se razvija životopis siromašnog seoskog dečaka uz opise društvenih odnosa iz vremena kapitalističke eksploatacije pre rata. Odlomak pokazuje pripovedačke sposobnosti mladog pisca za takav veći rad u razvijanju fabule, sukoba, u oštrini posmatranja, u plastičnosti slika života. Izvesne indikacije iz ovog odlomka samo nagoveštavaju da bi se pisac morao čuvati od šematskog sociologiziranja i od veštačkog psihologiziranja Objavljeni odlomak iz proze Ivana Brajdića »Vojo« ima živosti u ilustraciji situacija, ali i književnosti u crtanju likova i još nevičnosti u razvijanju fabule. On se mora starati da kada opisuje događaje koji su prethoditi ratu sačuva i njihovu istorisku vernost, da se ne bi dobio na primer utisak da su oficiri hteli da ratuju protiv Nemaca, a vojnici nisu. Takođe ima u njegovom radu i izvesnog uprošćavanja pojava koje su u ratu bile mnogo složenije, kao na primer propaganda pete kolone. Dok Brajdić u objavljenom odlomku opisuje dane u kojima se još nije razvila borba sa okupatorom, dotle Mitja Vošnjak (odlomak iz hronike »Naša velika matura«) prikazuje dane prodiranja Nemaca, naoružavanje ustanika, atmosferu prvih dana okupacije punu eksploziva, uzbuđene dinamike, rizičnosti ustaničkih poduhvata. Vošnjaku bi trebalo skrenuti pažnju na izvesnu iskidanost u ekspoziciji fabule, na knjišku sentimentalnost u prikazu ljubavnih odnosa, na reportažno-feljtonsku površnost, na novinarsku frazu kada mu ličnosti daju deklaracije. U odlomku Vojina Jelića (»Naši ljudi«) obrađen je motiv polaska seoskih brigada na Prugu, borbe seoskih omladinaca sa predrasudama svojih konzervativnih roditelja, opredeljenja seoskih devojaka za rad na pruzi kome su one upoznale opšti značaj, smisao, i istorisku vrednost i veličinu. Vojin Jelić poznaje narodni govor, njegov duh i slikovitost, takođe i život sela kome ne prilazi knjiški i stilizatorski. Njegovo pripovedanje ima živopisnosti, Ono čega se Jelić u ovom književnom radu treba da čuva to je pretrpavanja glavne radnje fabule, detaljima, a ovo pretrpavanje dolazi iz težnje da se sadržaju da što više narodnih presnih boja. On bi morao da posveti veći rad književnoj obradi teme i akcije.

Motive iz narodnooslobodilačke borbe sadrže književni prilozi Nade Valenčić, Marjana Marinca, Vlade Maleskog-Tala, Mladena Oljače, Mihaila Ražnatovića, Vojislava Čolanovića. Nada Valenčić je obradila motiv o učešću hrabrih dečaka u narodnooslobodilačkoj borbi, onih dečaka koji su još nejaki postajali ne samo odvažni kuriri, već i borci, sudelujući u svim ratnim okršajima zajedno sa odraslima. Nada Valenčić (»Maći«) anegdotski je dala povest takvog jednog dečaka sa ljudskom toplinom, težeći za što prisnijim životnim akcentima, još ne nalazeći dovoljno tipičnih obeležja u slikanju likova i ne oslobađajući se od patetične sentimentalnosti. Marjan Marinc (»Mati«) pokušao je da prikaže onu majku borca koja je sve razumevala, koja se uzvisila i koja je strah i bol za životom dece duboko skrivala u sebe. Marinac je dao skicu portreta takve majke, skicu sa malo materijala, koju bi morao još razviti, obogatiti sadržinom, jer nosi u sebi životne istine i lepe impresije. »Prvo veče«, prozni rad Vlade Maleskog, prikazuje jedan događaj iz borbe, događaj žrtve mladosti, intenzivno poentiran u živom dramatskom pripovedanju. Maleski je u obradu ovog motiva (odlazak u partizane na samu svadbenu noć) uneo i nečeg lirskog koje ima osnovu u narodnoj poeziji. Maleski bi morao paziti da u književnom radu ne pođe za traženjem dramatičnosti po svaku cenu, a takođe i za traženjem bizarnosti u stilu. (»Ali naiđe strašna oluja... Krv se proli u Kičevu, na Preseci, Karaormanu, Botunu, Turju, Mramorcu... Blesnu Debarci u noći, kao danju. A u toj kobnoj svetlosti pomaljahu se lica sa ustaljenom nečistom krvi...«) Mladen Oljača (»Široke bukve«) opisao je bitku grupe partizana koje je okružio neprijateljski obruč, herojski podvig partizana koji se živi ne predaju, opisao je anegdotski, sa dobrim pripovedačkim elementima, koje je potrebno osloboditi daljim usavršavanjem književnog rada od feljtonskoga kao i od ovlašnog skiciranja. Vojislav Čolanović je ispričao povest siromašne devojke sa Raba, (»Fumica«) koja je donela odluku da se bori protiv okupatora i koja je tvrdo ostala nepokolebljiva u izvršenju te odluke i tada kada su je stavili na strašne muke. Čolanović je dao portret te proste, vrlo snažne devojke, seljanke, ulazeći prilično u njenu psihu i moralnu lepotu njenog podviga. Taj motiv bi mogao učiniti još plastičnijim i impresivnijim, bogateći ga u sadržini. »Djevojka sa Ostrva« Mihaila Ražnjatovića otkriva književno obrazovanje pisca, težnju za plastikom dekorativnosti u stilu. U donošenju atmosfere u kojoj se odigrava opisani događaj ima tendencija koje su u izvesnom smislu artističkog obeležja, a ispoljavaju se u nekoj bizarnoj kvazi tajanstvenosti. Ličnost pripovetke Mićka ima po malo tarcanskog u liku, toliko je literarno naglašeno pustinjsko u životu ostrva na kome se odigrao opisani događaj.

Motive iz života naših naroda posle oslobođenja obradili su Jovan Boškovski, Miodrag Đurđević, Anđelka Martić, Risto Trifković. Boškovski je dao u kratkoj crtici »Zemlja« epizodu iz agrarne reforme, skiciranu priču o najamnom seoskom radniku ,o njegovom uzdizanju iz ropstva. Razvijajući se dalje u književnom radu morao bi Boškovski dublje ulaziti u revolucionarne promene koje su izmenile život poljoprivrednog radnika u Makedoniji i stavili ga u položaj da se bori protiv eksploatatorskih kulačkih apetita. Miodrag Đurđević opisao je put učiteljice u zabačeno selo (»Odlazak«), njenu rešenost da posveti svoju mladost i svoj život narodnom prosvećivanju. On je imao težnju da pokaže zanos mladog čoveka koga je vaspitala Narodna revolucija da se prihvati svakog, i najtežeg zadatka čije će uspešno izvršenje koristiti narodu. No ta težnja se u velikoj meri slomila o hladnoću nočne putničke atmosfere, hladnoću saputnika, pa i hladnoću oduševljenja u govoru o stvaralačkom radu onih koji o tom radu govore. Miodrag Đurđević je još pod velikim uticajem pročitane literature i još se bori s težnjom ka konstruisanju. Život naše savremenosti taj uticaj u ovom proznom sastavu nije prevladao. Anđelka Martić je motivom koji je uzela u obradu u proznom sastavu »Novi razgovori« najbliža našoj aktuelnoj stvarnosti. Tu je obrađen sukob između seljaka koji je ušao u zadrugu i kulaka. I tu je došlo do izraza dobro poznavanje života sela, pokazao se lep jezik, pa i sposobnost da se portretiraju ličnosti koje su u sukobu. Ovi portreti bi bili plastičniji kada bi se dalo više raznovrsnijih crta u karakterizaciji ličnosti, kada bi to što je u njima tipsko izbilo izrazitije u sukobu, kada se pisac ne bi poveo za šematskim prikazom govora lica i šematski izvučenom tendecijom. Tatjana Frković je u književnom radu »Iz života Jage Žindrive« obradila motiv, sličan onome u »Djetinjstvu seoskog proletera« Mate Beretina. I tu ima kapitalističke eksploatacije, prikaza sudbine jednog siromašnog deteta koje odmah u detinjstvu stupa u ponižavajuće ropstvo. Stil Tatjane Frković je kondenzovan, dosta plastičan, pun slika i opservacija. Fabula je dobro vođena, razvijena, samo je njen kraj ostao nekako utopijen u »monotonoj tuzi«. Uz to ima u njoj i izvesnog artističkog tretiranja materijala koji se obrađuje. Risto Trifković u proznom radu »Svanuće Jevstatija Kačamaka« unosi dosta naturalističkih elemenata, grubosti u crtanju, sirovosti i pored toga što u njegovom pripovedanju ima živopisnosti i lokalne boje.

Redaktori Čedo Vuković i Luka Soldić nisu dali objašnjenje po kome kriterijumu su sastavljali ovaj zbornik, niti su govorili čitaocima da li su ovi prilozi već negde objavljeni ili su pisani za zbornik. Verujem da bi na primer sam redaktor Čedo Vuković bio bolje zastupljen kakvim drugim proznim sastavom, jer njegov prilog »Čerim i vajar« stoji u zborniku neuskladen sa onim što čini zajedničkim sve druge priloge. U motivu ovog Vukovićevog rada ima knjiškog i apartnog, dok u obradi tog motiva preovlađuje feljton. Vuković, međutim, ima izrazitije pripovedačke sposobnosti, u izlaganju i razvijanju fabule, pa je trebalo da u ovakvom zborniku nekim drugim proznim sastavom bolje prikaže te svoje sposobnosti.

Kada se pregleda ceo zbornik dobija se utisak da izrastaju pisci sa pripovedačkim kvalitetima. Njihovo književno stvaranje temelji se uglavnom na lepim tradicijama realizma. Ovi mladi pisci oslobođeni su u velikoj meri pretencioznih traženja osobenosti i bizarnosti, knjiškog individualiziranja i knjiške nastranosti. U najvećem delu kod njih, u njihovom stvaralaštvu oseća se uticaj onog snažnog pokreta koji je zahvatio narodnu omladinu i preobrazio njen život. On upućuje i književnost mladih pisaca na jasne perspektive, određuje joj savremeni realistički ton.

Mladi pisci u znatnoj meri pokazuju feljtonsko-anegdotski način pripovedanja koji oni moraju prebroditi Pokazuju po gde gde i artistički, književni prilaz izboru motiva, donekle i kod ranje obrade pripovedanja skučenost u sadržini, površnost, shematizam. Život naše bliske prošlosti i naše savremenosti međutim je vrlo bogat u motivima i sadržini bogat u materijalu i za pesmu, i za realističku pripovetku. Mladi pisci imaju u životu i borbi narodne omladine takve divne motive za književne radove kakve nikad pisci naše književnosti nisu imali. Zbornik daje samo jedan mali, uži deo života naše narodne omladine. Treba poći više u širinu, zahvatiti sve šire i sve zamašnije ono što najizrazitije karakteriše život narodne omladine, a takođe ne ograničavati se samo na život njen, već smelije, zamašnije i razvijenije ulaziti u prikazivanje naše nove životne stvarnosti. i našeg revolucionarnog preporoda.

Velibor GLIGORIĆ

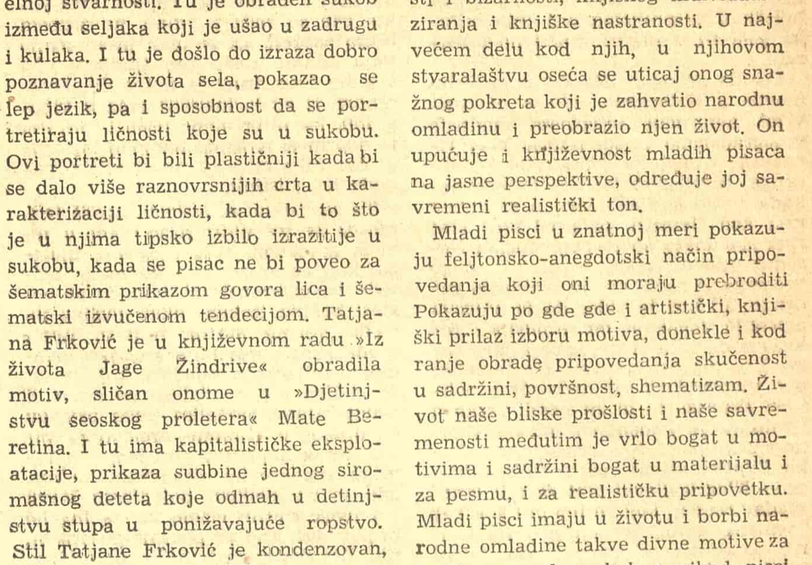

Ljubica Sokić: Ispiranje vune

prozorčiće ugledali užurbane fotoreportere koji su se tiskali pred avionom, pripremajući reflektore i aparate. Stjuardesa, u čijim smo očima porasli zbog te fotoreporterske navale, blagonaklono nas je upućivala da zauzmemo dobre stavove i da se smešimo. Jedna reporterka, koja se probila zajedno s fotoreporterima, već je počela da isprobava koji jezik znamo i da nam dovikuje pitanja. Znajući već naravi velike američke štampe, pravili smo se gluvi i najzad morali da se izvinimo time da smo preko trideset sati u letu i da smo umorni. Međutim, zasad su nas od reportera otrgle aerodromske vlasti.

Crnački naučnik Armato iz Liberije protestvovao je na kongresu mira kako je na putu i pri dolasku u Njujork bio izložen ponižavanjima i maltretiranjima. Za nas su aerodromske vlasti znale da stižemo, i bile su korektne. Američka vlada i štampa već su objavile pre dolaska stranih delegacija da se delegati iz zemalja »iza gvozdene zavese« puštaju na kongres iako je kongres mira čisto komunistička akcija, i da će delegati iz SSSR, Jugoslavije, Poljske i Čehoslovačke dobiti vize zato što su oni zvanični pretstavnici svojih vlada, a komuniste iz drugih zemalja, u kojima komunisti nisu na vlasti, neće pustiti na kongres. Tako nisu pušteni delegati iz Francuske, Italije i Engleske, sem jednoga, a za komunista je proglašen i francuski opat Bulije. (Mađarska delegacija nije dobila vize zbog Minsentia, bugarska delegacija nije došla valjda zbog kampanje koja se u SAD vodi zbog osuđenih protestantskih sveštenika, a ni rumunska nije došla). Sem toga se zvanična Amerika hvalila da se SAD ne boje stranih komunista, neka ovi vide »pravu demokratiju«, neka ih ova zarazi, američka vlada je širokogruda za razliku od... itd. U isto vreme je velika američka štampa povela besomučnu kampanu u protiv kongresa za mir i protiv stranih delegata, obećavajući da će stotine hiljada poštenih Amerikanaca svojim neprekidnim demonstracijama pokazati da su komunisti nepoželjni, tuđi i mrski Americi.

Pošto je trebalo dokazati da se zvanična Amerika ne boji »službenih komunista« iz zemalja »iza gvozdene zavese«, formalnosti nisu bile kruto sprovođene. Dok su nam još pregledali prtljag, da bismo sa štambiljem na njemu mogli najzad zakoračiti u Ameriku, reporteri su već žamorili na izlazu iz tog odeljenja. Iz raznih velikih listova su čekali, tiskajući se nestrpljivo i surevnjivo ko će napraviti bolji intervju i biti brži.

Međutim, već smo pre izlaza zatekli jugoslovenske drugove koji su nas čekali, i neke prijatelje-Amerikance koji su došli pred nas iz organizacionog odbora kongresa. Jedna mlada Amerikanka iz odbora užurbano je trčkarala između nas i reportera. Jugoslovenski drugovi su nas upozoravali da je riskantno reći ma i jednu reč, jer čak i iz izjave da smo dobro putovali može da ispadne neki falsifikat. Znali smo i ranije za naravi američke štampe, ali smo to konkretno tek sada imali da vidimo. Našu poruku da nema intervjua reporteri nisu hteli da prihvate.

Štampa je već danima i nedeljama vodila huškačku kampanju protiv kongresa za mir. Jugoslovenska delegacija stigla je poslednja, u poslednjem momentu pred početak kongresa, i neka provokacija mogla bi biti senzacija. Tim pre što je upravo tih dana reakcionarna, i ne samo reakcionarna štampa bila puna alarmantnih dezinformacija o Makedoniji, o trupama koje se koncentrišu na jugoslovenskoj granici da napadnu Jugoslaviju, o pobunama u Jugoslaviji i sličnih besmislica ili »kupusa« kako bi se engleski reklo. Treba imati obzira i prema organizatorima diskriminiranoga kongresa, a treba sprečiti i falsifikate koji bi se koristili. Ali ne dati izjavu nije prosta stvar. Reporteri besno opsedaju izlaz. Rešili smo da probijemo njihov obruč.

Američki prijatelji, s kojima još nismo uspeli ni da se upoznamo ni da se čestito pozdravimo, nisu mogli da shvate šta mi radimo, i zbunjeno su kaskali za nama. Našli smo na prave obruče reportera, koji su držali nalivpera na gotovs, i fotoreportera koji su palili bliclampe i okidali aparate. Počela su da pljušte pitanja, no mi smo probijali kroz obruč ćuteći i ne obraćajući pažnju na njih. Prvo su se bunili, a onda ljutili. (Nije reč samo o prestižu štampe, nego i o zaradi reportera). Nastala je dreka: »Što ne odgovarate?« — »Jeste li za Tita ili za Staljina?« — »Je li ratno stanje u Jugoslaviji?« — »Šta je s Makedonijom?« — »Šta mislite o Atlantskom paktu? — »Volite li Ameriku?« — Pitanja su pljuštala sve jače, a mi smo probijali obruče, i nastala je gužva, jer su reporteri, već besni, trčali i pred nama i oko nas.

Zbog zabune oko automobila, nismo uspeli svi da se brzo ubacimo u kola, i nastala je gužva kao da se vodi bitka izbliza. Naši američki domaćini, zbunjeni gužvom, jedva su se ugurali u kola s trojicom naših delegata. Ostao sam još ja, sitan između dva atletska druga, i žurili smo prema automobilu. Sad su reporteri imali lakšu situaciju i pretpostavljali da je onaj sitni, koji se ne snalazi, delegat, i smišljali su da onu dvojicu krupnijih proglase za one koji ne daju delegatu da govori. (Tako je profesionalna ali i banalna reporterska mašta prikazala Šostakovića kao žrtvu). Kad smo se već ugurali u kola zakrčena prtljagom, nekoliko reportera zaglavilo je oba vrata, unosilo nam se u lice sa surovom grimasom, i šištalo prvo pitanja a onda psovke: »Prokleti komunisti!«

Uspeli smo da krenemo tek pošto smo zalupili vrata bez obzira hoćemo li nekoga udariti po glavi ili po nozi. Nedostajalo je još samo da jurnu za nama automobilima, — no scena se nije nastavljala.

To je bio prvi doživljaj u Njujorku. No proboj je bio koristan, jer sutradan u novinama nije bilo nikakve izjave pripisane nama, samo fotografija ispred aviona.

Tek kada smo stigli u grad, pozdravili smo se s američkim prijateljima iz progresivnog pokreta za mir. Podelivši nas, poveli su nas u dva porodična doma, gde smo imali prilike da steknemo prve utiske o onim poštenim i dobronamernim Amerikancima s kojima se može biti prijatelj i treba biti prijatelj, i koje treba što bolje upoznati. Jer kao što treba što konkretnije, sa što više razumevanja za odnose, suprotnosti i osobenosti upoznati onu kapitalističku Ameriku koja danas čini tolike zaplete i smicalice u svetu, tako treba konkretno upoznati one napredne snage Amerike koje se tako razlikuju od naprednih snaga u Evropi, te se s njima ne može stvoriti tači kontakt i saradnja ako se tretiraju po nekim šemama.

»Korektno« proterivanje

Već sutradan, na dan početka zasedanja kongresa, videli smo još jednom tu sortu reportera koja nema ni najdalje veze s pozivom javnog radnika. (Razume se da u Americi ima pored naprednijih publicista i manje nezgrapnih reakcionarnih novinara koji svoju reakcionarnost plasiraju na uglađeniji način). Pošto su na konferenciji za štampu, koja je priređena za strane delegate, padala provokativna pitanja u vezi sa stanjem u SSSR-u prvo Fadejevu, ona su zatim padala meni. Veći deo reportera sa šeširom na glavi u vrlo pristojnoj dvorani, sa cigaretom u uglu usana, ličila je na figure koje bi na scenu izneo neki naš reditelj kome bi kritika zamerila da je suviše šaržirao. Bili su besni što nijedna provokacija upućena jugoslovenskom delegatu u vezi s odnosom između Jugoslavije i SSSR nije uspela da stvori ni najmanji utisak razdora u socijalističkom frontu. Na američku javnost uticalo je naročito to što su delegacije iz zemalja »iza gvozdene zavese« zauzimale iste pozicije u borbi za mir i za miroljubivu saradnju među narodima.

Kongres se održavao u dane kada se održavalo suđenje dvanaestorici rukovodilaca Komunističke partije SAD, kada se potpisivao Severoatlantski pakt uperen protiv Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije, kada je stigao Čerčil da harangira protiv mira i svi izlozi bili puni njegove knjige »Njihov najlepši čas« (Najlepši čas Nemaca), kada je situacija u Kini tištala američke imperijaliste iako veličanstveni prelaz preko Jangcea još nije počeo, kada je trebalo stvoriti atmosferu pogodnu za miniranje Organizacije Ujedinjenih nacija pred početak zasedanja.

Kampanja velike, reakcionarne štampe nije postigla efekat koji je htela. Iako veliki deo Amerikanaca, dezinformisan i dezorijentisan štampom i radijom kojima ne veruje ali je njima otrovan, ne razume pravi smisao događaja i odnosa u svetu, raspoloženje za mir je jako, a grubi postupci protiv kongresa mira raskrinkavali su američku vladu koja je uveravala da ne ugrožava ona mir. I oni »piket-lajni« kojima je reakcionarna štampa davala veliki značaj bili su i manji i mizerniji nego što su mogli biti. Pred zgradama u kojima su se održavale sednice Kongresa za mir stalno su hodale povorke demonstranata noseći huškačke parole protiv Kongresa i protiv komunista. Osveštana forma štrajkovanja pred preduzećima i radnjama protiv kojih se štrajkuje ne samo što je bila ispunjena odvratnim sadržajem, nego je delovala kao ružna karikatura. Demonstranti su s vremena na vreme klečali pred zgradama zasedanja i molili se bogu da satre neprijatelje — tojest pobornike mira i saradnje među narodima. Jedan od glavnih organizatora te ipak neuspele demonstracije jeste katolička crkva, koja u SAD pretstavlja najagresivniju snagu reakcije, povezanu s reakcijom u svim drugim zemljama.

Postupak vlade, koja je pozvala delegate SSSR, Jugoslavije, Poljske i Čehoslovačke da se u »razumnom roku« udalje iz SAD, delovao je kao flagrantni demanti koji je sama vlada dala protiv priče da u SAD vlada potpuna sloboda uverenja i da se vlada ne boji pobornika mira. Proglasivši komunistima sve one koji su učestvovali na kongresu (pa i one protestantske biskupe i sveštenike koji su istupali kao govornici i čak čitali molitve), zvanični krugovi postigli su da uspeh kongresa digne ugled progresivnim snagama Amerike. A uskrativši stranim delegatima iz zemalja socijalističkog tabora da učestvuju na velikim mitinzima po ostalim gradovima Amerike, proteravši ih i pored izdanih viza, Stejts department je sam udario po iluzijama mnogih američkih građana. Jer mnogi američki građani koji ne znaju šta je rat i još ne znaju ko izaziva rat i ne razumeju stvarno odnose u svetu i veruju da i američka vlada hoće mir — verovatno su se zamislili o tome ko ustvari stvara onu psihozu rata koja zaista postoji u Americi zajedno sa zabrinutošću zbog ekonomske krize koja se bliži. Za mnoge američke građane koji su politički slabo pismeni ali žele mir, uvredljiv je bio postupak Stejts departmenta koji je prvo govorio da strani delegati treba da upoznaju »pravu demokratiju« u Americi, a odmah zatim uskratio stranim delegatima da se izbliže upoznaju s mnogohvaljenim američkim načinom života. Stranim delegatima iz zemalja »iza gvozdene zavese«, kako su ih nazivali, onemogućeno je bilo da podu u razne gradove SAD i tamo govore američkim građanima koji hoće mir, ali i pored svih falsifikata velike štampe mnogi američki građani uverili su se da su ti proterani delegati govorili upravo o mogućnostima mirne saradnje među narodima.

Jovan POPOVIĆ

NOVA SLOVENAČKA DRAMA SA TEMOM IZ SELJAČKOG ŽIVOTA

ANTON INGOLIČ: »LIKOF«

Mariborsko pozorište je 12 marta dalo premijeru Ingoličeve drame u tri čina »Likof«. (»Likof« znači svečanost koju neka radna zajednica priređuje prilikom završetka nekog rada; u ovom slučaju to je proslava završetka berbe u vinogradima).

Ingolič se posle dramskog pokušaja »Krapi« ponovo vratio radu na drami, ali sada ne više malograđanske komedije, već savremene drame sa predmetom iz seljačkog života. Izabrao je vrlo aktuelan predmet, koji u isto vreme pruža mnogo mogućnosti za dramatičnu obradu: osnivanje i početak rada vinogradarske zadruge, kao i borbu protiv eksploatatorskih elemenata, koji se uvlače u zadrugu i pokušavaju čak da preuzmu njeno vođstvo. — Oko tog motiva on je mogao dati ceo red tipičnih motiva slovenačkog sela u vreme kad se na selu počinje vršiti konačna klasna diferencijacija i kad se i među onima koji su po svom socijalnom položaju nužno najprogresivniji elemenat počinju lomiti sve naslage nekadašnjeg načina shvatanja. — U Ingoličevoj drami se onda postavljaju dva problema: borba protiv štetnih elemenata i borba sa starim društvenim predrasudama i psihološkim preprekama kod onih seljaka koji su u suštini pozitivno usmereni.

Fabula je ova: Na Rodnom Vrhu (negde u Halozama), gde je narodna vlast agrarnom reformom razdelila vinogradarima velike manastirske vinograde osniva se vinogradarska zadruga. Bivši upravitelj — koji je nekada služio kod kaluđera, a za vreme rata kod Nemaca, pa pred sam kraj rata sračunato počeo potpomagati Narodno-oslobodilačku borbu — dugo vremena je radio protiv osnivanja zadruge, ali kad je video da je njegova agitacija uzaludna, on se menja i pokušava da celu stvar uzme sam u ruke. I to mu uspeva, zato što je veliki deo vinogradara još nedovoljno politički svestan da bi ga umeli prozreti i zato što je u mnogima još ukorenjeno služinsko osećanje pokornosti. Tako Fijačko postaje pretsednik zadruge — Njegov glavni protivnik je vinogradar Štefan, koji se tep pre kratkog vremena vratio iz Armije (cela radnja se odvija od proleća do jeseni 1946). Štefan je pre rata bio lakomisleni veseljak, ženskaroš (bio je u vezama i sa sadašnjom Fijačkovom ženom Zofijom, kćerkom odbeglog poluponemčenog bogatog trgovca). Posle okupacije postao je Hitlerov vojnik, pa je tek na Istočnom frontu uvideo svoju pogrešku, dezertirao na sovjetsku stranu i posle raznih peripetija — koje u pojedinostima i ne znamo — dospeo sa svojim tenkom do Trsta. Bio je tada i partizan — to se poznaje po njegovom načinu mišljenja, ali se još nije potpuno oslobodio svoje ranije lakomislenosti. Ponovni susret sa Zofijom silno ga uznemiri, a sem toga, kad je video da Fijačko gospodari potpuno po svojoj volji i da mu se zadrugari ne umeju usprotiviti, on počinje gubiti mnogo od one vere koju je sa sobom doneo iz Armije. Štefan, doduše, vidi da u Fijačkovom radu štošta nije u redu, ali ne ume ništa naročito da preduzme što bi Fijačkovu moć oslabilo. Tek omladinka Margetka, sestra njegove pokojne žene, svojim zdravim uticajem otvara mu oči. Potstiče ga da počne istraživati zločin, koji se desio još onda kad je Štefan bio kao nemački vojnik na istočnom frontu. Neko od domaćih — ne zna se ko — izdao je Nemcima da se u Lozinškovoj kući (tj. u kući Štefanovog tasta) skrivaju dva partizana. Nemci su kuću opkolili i zapalili. Posledice tog zločina su bile tri smrtne žrtve — među njima i Štefanova žena. — Istraživanje zločina dosad je ostalo bezuspešno, ali ga se pod Margetkinim uticajem Štefan ponovo prihvata — i posle dugog traganja njemu polazi za rukom da naiđe na trag, koji jasno ukazuje na Fijačka. Ali je potvrdu za to Štefan dobio tek onog dana kad je Fijačko hteo da svima zadrugarima priredi bogatu svečanost, na kojoj bi podneo izveštaj o svom »odličnom« poslovanju i na kojoj bi ljude, koje namerava najpre napiti, ponovo na taj način zadobio, pošto mu se već ljulja tle pod nogama. Tom prilikom kad su se okupili svi zadrugari, činilo se u početku da će Fijačko pobediti, jer je umeo da svoj izveštaj tako podesi da je izgledalo kao da je sve u odličnom redu, i da tako sakrije sve svoje prevare. Ali Štefan na kraju uspeva da dokaže najpre Fijačkove prevare i da zatim, unakrsnim pitanjima dokaže još i to da je njegova sumnja bila opravdana: svi saznaju da je glavni izdajnik bio Fijačko. Drama se završava time što Fijačko i njegovi pomagači odlaze u zatvor, dok zadrugari proslavljaju svoj »likof«, »kakav na Rodnom Vrhu još nismo poznavali«. Sutra dan držaće se opšti zbor.

Ingoličeva drama — koja ima po svojoj osnovnoj koncepciji izrazito karakter narodne igre — ima bez svake sumnje svoje stvarne i značajne kvalitete. Radosna pojava u slovenačkom dramskom stvaranju je već sama činjenica što se pisac prihvatio narodne igre koja je i pored izvesnih scenskih tehničkih teškoća (prilično veliki ansambl, drugi čin u eksterijeru, neophodno potrebna tačno označena lokalna boja u dekoru) ipak pogodna za amatersku pozornicu, kojoj u tolikoj meri nedostaju podesni i aktuelni tekstovi.

Ingolič je uspeo da iznese na scenu ceo niz realistički zahvaćenih figura, tipičnih za našu savremenu seosku sredinu. To je spretno pokazao već J. Dolar u »Pozorišnom listu«, gde je dao niz citata iz pojedinih uloga, čime je uspešno pokazao da se tu radi o »deset lica, koja su sva naši dobri i još kako dobri znanci«. Tip seoskog špekulanta koji je umeo da se prilagodi kako predratnoj kapitalističkoj gospodi tako i nemačkim okupatorima, a posle oslobođenja pokušao da opet uzme u ruke vođstvo seoske politike, kako bi mogao sabotirati obnovu (1945) i socijalističku izgradnju (1947, 1948), nama je dobro poznat. Ista stvar je i s priprostim seljakom, koji počinje uviđati da je za njega zadruga najbolji put, ali je ipak još ispunjen uticajima iz prošlosti, još ispunjen strahom pred nekadašnjim gospodarima; isto je to i sa ženom, koja još veruje bivšim fratrima i popovima i župnicima, ali u odlučnom trenutku i sama kaže: »Istina, gunđam, zanovetam, ali ne želim da se vrate ranija vremena«. Tipična je Margetka, zdrava, vesela seljačka devojka, prava nova omladinka, koja prva uviđa sve prljave mahinacije ljudi Fijačkova kova. — Sa tim tipičnim figurama Ingoliču je prilično pošlo za rukom da naslika društveno i psihološki uverljivo motivisane karaktere, koji, i pored svojih tipičnih osobina, ipak nisu bezlične sheme, nego, bar u grubim crtama, živi, individualni karakteri.

Realistika Ingoličeve drame obuhvata i slikanje sredine. Naročito drugi čin (koji se zbiva za vreme rada u vinogradu) pretstavlja vernu, možda unekoliko lirski obojenu i po akciji ne suviše dramatski napetu žanr-sliku, gde se radnja, istina, ne pomera bitno napred, ali se ipak jasno otkrivaju odnosi među tim ljudima. (Od sva tri čina drugi je najbolji!). Pojedinosti iz svakodnevnog rada u vinogradu, karakteristične misli i reči, sve to doprinosi tome da naročito taj drugi čin, iako miran i neuzbudljiv ipak bude živ i istinit.

Ta realistika, za kojom Ingolič teži, zasada se još nedovoljno oseća u samom govornom stilu njegovih dijaloga, koji su srazmerno još malo individualno diferencirani, tako da ne postoji bogzna kakve velike razlike između govora starog seljaka, upola građanskog upravitelja, seljačke omladine i seljačkoga mladića, koji je više godina proveo daleko po svetu. S druge strane međutim treba priznati da dijalog u »Likofu« pretstavlja veliki korak napred u poređenju sa ranijim Ingoličevim dramskim radom, gde se po svakom pojedinom stavu još uvek suviše videlo da je Ingolič pripovedač, koji ne poznaje pozornicu, niti živi nepapirnati način pozorišnog govora. Ovde su stavovi, iako još ne do kraja diferencirani prema karakterima dramskih ličnosti, ipak već lako govorljivi i sa mogućnostima da im se glumački dadne izvesna živa boja.

Na osnovu tih kvaliteta ponovna prerada teksta (na kojoj autor sada radi) moći će dati dobru narodnu igru, ako autor ukloni nedostatke, koje delo zaista ima. Treba naglasiti pre svega dve greške u samoj kompoziciji, koje bitno štete i idejnoj jasnosti i doslednosti drame. Prvo pitanje tiče se podele snaga u glavnom konfliktu i karaktera jedne od dveju glavnih ličnosti; drugo pitanje tiče se raspleta konflikta (i time i odgovora na postavljeni problem) i karaktera druge glavne ličnosti.

Glavni konflikt se odigrava između Fijačka i njegovih pomoćnika (Zofija, Žerak, Potočnik), s jedne strane, i Štefana i porodice Lozinšek, s druge strane. Iako Štefan pretstavlja dramski zanimljivu figuru, dostojnu pišćeve pažnje; iako možemo biti uvereni da ćemo tipičnu figuru kolebljivca, čoveka koji još nije načisto sa samim sobom, ali koji ipak u revolucionarnom dobu naginje na progresivnu stranu, moći još mnogoputa pratiti u našoj novoj literaturi — ipak ide na štetu dramske ravnoteže to što se u tako postavljenom konfliktu sva težnja revolucionarno usmerene borbe oslanja skoro isključivo na ramena takvog karaktera. Štefan je u »Likofu« skoro jedini Fijačkov protivnik. Jedino Štefan pobeđuje njegove spletke, razotkriva njegovu sabotažu, raskrinkava ga kao gestapovskog špijuna. U tom slučaju Štefan u našoj drami treba da pretstavlja figuru pozitivnog junaka. Međutim on taj zadatak ne može baš u punoj meri da izvrši, jer mu za to nedostaje potrebna idejna snaga. Štefan je još i suviše Fijačkov protivnik prosto iz lične antipatije i u velikoj meri pak i zbog toga što između njih stoji Zofija. Čovek koji još ni sam nije našao jasan, nesumnjiv put ne može biti nosilac idejne borbe; on može doprineti toj borbi, ali je voditi u prvom redu mora čovek s jasnom perspektivom. Takav karakter u kompoziciji ove drame mogla je biti Margetka; zato je šteta što je autor njoj dao jedino ulogu Štefanovog pomagača i ulogu prijatelja, koji ga potstiče na borbu. Bilo bi logično da baš Margetka bude motor cele borbe protiv Fijačka, ili pak stari Lozinšek, koga autor isto tako nije još dovoljno obradio, iako osnovna kompozicija te figure obećava bogate mogućnosti dramskog razvoja. — Drama bi se bogatije razvila i dobila u svojoj idejnoj doslednosti kad bi autor težu borbe protiv Fijačka preneo u ruke klasnosvesnih karaktera, kao što je spomenuta Margetka, i kao što bi bilo moguće razvijati Lozinšeka, i kad bi Štefanovu prošlost (metodom analitičke kompozicije) podrobnije razvio kako bi gledaocu postali jasni motivi koji su nekadašnjega bonvivana doveli do polovine pravoga puta; naročito bi bilo zanimljivo i značajno pokazati gde leži uzrok što je Štefan i pored surove škole borbe ostao samo na toj p o l o v i n i puta, zašto se tek po povratku u rodni kraj, u dodiru sa Margetkom i borbom protiv Fijačka, u potpunosti razvio u pravog čoveka. Ovako kroz dramu nije dat tipični lik našeg novog čoveka.

Drugi bitni nedostatak u kompoziciji je u razrešenju konflikta. — Istina je da je karakteristično i tipično to da su bivši gestapovci najrevnosniji privredni saboteri i obratno, ali bi ipak ideja društvene borbe na selu, ideja dubokog dramatičnog procesa klasne diferencijacije na selu jasnije došla do izraza da se autor u razrešavanju konflikta nije oslanjao na Fijačkove ranije grehove. Štefan, da bi pobedio Fijačka, mora nužno pribeći dokazivanju njegovih zločina iz vremena okupacije. Sve što ima da mu prebaci o sadašnjem neurednom poslovanju suviše je slabo. Pa i poslednji dokaz, da je Fijačko ukrao dva suda zadružnog vina, dolazi skoro u potpunosti slučajno. Društveno borbena oštrica drame je zbog toga otupljena. Ta borbena tendencija bila bi mnogo jasnije i doslednije izražena da je Štefan (odnosno Margetka) odneo pobedu nad Fijačkom na osnovu jasno razotkrivenih sadašnjih zločina, a ne da se moralo zvati u pomoć pismo, koje je došlo slučajno u pravi čas, da ono raskrinka njegovo nekadašnje izdajstvo. Takva bi slika klasne borbe na selu bila tačnija — a isto tako i dramska kompozicija doslednija, jer bi se rešila bez »slučajnoga« kraja.

Dobro bi bilo, takođe, da autor prilikom prerade povede računa o tehničkim mogućnostima amaterskih pozornica i da zahteve scenske tehnike unekoliko uprosti, kako bi delo postalo što pristupačnije seoskim glumačkim grupama; a »Likof« ima u sebi već osnovne uslove da to postane.

Herbert GRIN

MILE KLOPČIĆ

Komandantovo vprašanje

Na konju nekdo pridivja ko vihar.
»Komandant Stane!« najavi stražar.

Poveljnik brigade se predenj postavi,
s pestjo ob čelu vzravnan ga pozdravi.

Razgrneta karto pod mračno svečavo.
»Tu ste zdaj vi, in tu glej Dobravo!

Sovražnik nasilno v njej gospodari.
Se to noč brigada naj vaša udari.

Preden jutri odbije deset,
mora biti ta kraj zavzet!« —

»Tovariš komandant, prišli smo s poti.
Še davi bitka, dim, ogenj in kri.

Od marša izmučeni, s smrtjo v očeh,
ko da bi požel jih, so padli po tleh.

Naj moštvo počije še jutrišnji dan,
pojutrišnjem bo sovražnik pregnan.«

Komandant za spoznanje zoži oči,
trenutek počaka, trenutek molči:

V bitki vso noč, na maršu ves dan,
to je hudó, poznam to, poznam . . .

»Sovražnik pripravlja iz mesta izpad.
Zato mora vaša brigada v napad.

S tem razbremenite sosedne brigade.
Ukaz: že jutri Dobrava naj pade!«

A oni pred njim še v zadregi molči,
sam truden na smrt od bitk in skrbi.

Komandant za hip preleti drget,
a že upre kvišku vanj svoj pogled,

pogled, ki je strog, pogled, ki je čist.
In vpraša natihoma: »Si komunist?«

Tedaj se poveljnik brigade vzravna,
izmučenost zgine in dvom iz srca.

»Sem!« reče odločno, s pestjo v pozdrav.
Komandant ga še gleda: Potem je prav!

»Še preden deseta bo jutrišnji dan,
naj kraj bo svoboden, sovražnik pregnan!«

In plane iz sobe, na konja se vzpne
in v diru zgine v gostiti temè.

A še pred deveto prihodnji dan
bil kraj je svoboden, sovražnik pregnan.

Komandantu prineso raportni list.
Komandant se nasmehne: »Je komunist!«

POVODOM PRVE GODINE RADA PIONIRSKOG KAZALIŠTA U ZAGREBU

Prije godinu dana sastalo se u Zagrebu nekoliko kazališnih stručnjaka, umjetnika i pisaca, da se posavjetuju kako da ostvare pionirsko kazalište i tako pruže djeci lijepu, plemenitu zabavu, koja će ujedno biti važan odgojni faktor u njihovom kulturnom razvitku. Od vijećanja prešlo se odmah na djelo; izrađen je plan rada i 29. ožujka 1948. godine počelo je kazalište radom.

Počelo se s najskromnijim sredstvima, u skučenim prostorijama, u kojima se cijeli inventar sastojao od dviju malih crnih ploča i jedne kutije krede. Ali bilo je tu mnogo volje i poleta za rad. Već nakon dva i pol mjeseca obuke, koja je morala započeti s najosnovnijim pojmovima kretanja i govora na pozornici, pioniri su dokazali s uspjelom kazališnom priredbom, da je rad krenuo najboljim putem. Ministarstvo prosvjete, Gradski narodni odbor, te Gradski komitet Narodne omladine Hrvatske, uvidjeli su važnost i vrijednost ovog dječjeg kazališta, te su mu pružili obilnu materijalnu i moralnu pomoć. Kazalište radi sada pod daleko boljim okolnostima. Ono sada dobiva svoj vlastiti studio s potpunim inventarom, a danas već posjeduje vlastitu garderobu s ukusnim kostimima. Kazalište se brzo razvija i tokom prve godine daje 35 priredbi s dvadeset dvije hiljade posjetnika, od kojih su četiri petine bila djeca.

Pionirsko kazalište broji danas oko 180 članova, a članom može biti samo odličan đak. Ono je organizirano po pravilima pionirske organizacije. Grupni predvodnici pionira sačinjavaju Savjet predvodnika, kojim rukovodi omladinac D. Bartulović, a pomažu mu još četiri omladinca, koji pružaju najveću pomoć kazalištu i pionirima u svim organizacionim pitanjima. Pionirsko kazalište ima tri sekcije: dramsku baletnu i scenografsku. Svaka je sekcija pod stručnim vodstvom naših istaknutih umjetnika. Nastavnički rad u dječjem kazalištu nije lak. Uz pedagošku spremu potrebno je mnogo strpljivosti, ljubavi i shvaćanja, te uživljavanja u dječju psihu. Naši umjetnici, koji su radili s pionirima unatoč drugih brojnih zaduženja, ispunili su ove uvjete. U početku je bilo poteškoća, jer nije postojao stalni redatelj, no dolaskom Đurđice Devićeve, koja posjeduje sve odlike redatelja dječjeg kazališta, riješeno je sretno i ovo pitanje.

Petog aprila ove godine, na proslavi prve godišnjice rada, vidjeli smo na ukusno iskićenoj pozornici cjelokupni kolektiv pionirskog kazališta sa svim njegovim suradnicima, počev od tehničkog osoblja do ravnatelja kazališta drugarice Božene Begović, koja je i njegov glavni osnivač i pokretač. Nakon njenog opširnog referata o radu kazališta, podijelio je pretstavnik Narodne omladine najvrednijim članovima kazališta nagrade, pohvale, knjige i članske iskaznice, a cijeli kolektiv nagrađen je malom bibliotekom. Nakon recitacije Begovićkine pjesme »Odgovor Titovih pionira«, izvela je dramska sekcija nekoliko zanimljivih vježbi, scena i improvizacija, te pružila gledaocima uvid u način rada pionirskog dramskog studija. Ove su vježbe zapravo uživljavanja u razne situacije i raspoloženja, iz kojih se razvija sposobnost izražavanja i scenskog prikazivanja.

Nakon ovih uspješnih vježbi dramskog studija, nastupila je baletna sekcija sa nekoliko dobrih plesova. Plesna poduka vrši se na temelju klasičnog baleta; njeguje se i folklor, a samo kod vrlo nadarene i fizički razvijene djece primjenjuje se obuka na vršcima prstiju.

Povodom proslave priređena je u studiju izložba scenografskih crteža, koje izrađuju sami pioniri nakon prethodnog upoznavanja s komadom koji će glumiti. Oni crtaju po vlastitoj zamisli scenu i kostime, koji po njihovom sudu najbolje odgovaraju komadu. Stručnjak scenograf odabira između njihovih crteža najbolje, te se po njima izrađuju dekoracije i kostimi. Među tim dječjim radovima ima dobrih crteža i maketa. Bilo bi dobro, kad bi se uz pionirsko kazalište što prije osnovalo i omladinsko kazalište, u kojem bi se najdarovitiji đaci i dalje razvijali.

Najveći uspjeh postiglo je Pionirsko kazalište komadima »Bijeli se osamljeno jedro« od Katajeva i »Spašeno svijetlo« od Ivanke Laszowski.

Z. K.

U PRIŠTINI JE PRVOG MAJA OTVORENO OBLASNO NARODNO POZORIŠTE

Prvog maja otvoreno je u novoj pozorišnoj zgradi Oblasno narodno pozorište u Prištini — prvo narodno pozorište na Kosovu i Metohiji.

Narodno pozorište u Prištini osnovano je početkom ovogodišnje pozorišne sezone i ima srpski i šiptarski glumački ansambl. Srpski ansambl sastavljen je od 17 članova iz raznih pozorišta Narodne Republike Srbije, a u šiptarskom je okupljeno 10 talentovanih amatera, uglavnom članova raznih šiptarskih kulturno-umetničkih društava.

Iako zgrada pozorišta još nije bila dovršena, oba ansambla su već u početku pripremala repertoar. Srpska grupa spremila je pozorišne komade »Most« od M. Božića, »Prst pred nosom« od Jože Horvata i »Vodu sa planine« od Plaovića i Đokovića, koje će prikazivati u toku maja. Pored ovih pripremaju se komadi »Za one na moru« od Lavrentijeva i »Duboki su koreni« od Guoa i d'Isoa, koji će se prikazivati početkom juna. Šiptarski ansambl prikazivaće Nušićevo »Sumnjivo lice«, koje je nedavno prevedeno na šiptarski jezik.

OTVARANJE MAJSTORSKIH RADIONICA

Fasada majstorske radionice slikara Đ. Andrejevića-Kuna

Da bi se najboljim učenicima koji su završili likovne akademije omogućio pravilan razvitak, Ministarstvo za nauku i kulturu dalo je inicijativu za osnivanje majstorskih radionica, kojima će rukovoditi naši majstori-slikari i vajari. Svaka radionica primiće 2—8 učenika-saradnika, a školovanje će trajati četiri godine. Učenici u ovim radionicama biće državni stipendisti. Planom je predviđeno da se svake druge godine priređuju izložbe majstorskih radionica.

Majstorske radionice dobiće osmorica naših majstora-slikara i vajara. U Zagrebu se grade radionice majstora-vajara Augustinčića i Radauša i majstora slikara Hegedušića, u Ljubljani majstora-vajara Borisa Kalina, a u Beogradu majstora-vajara Rosandića i majstora-slikara Andrejevića-Kuna i Mila Milunovića.

PREKO ČETRDESETOSAM MILIONA KNJIGA A. M. GORKOG U SOVJETSKOM SAVEZU

Prema podacima Saveznog bibliografskog instituta tiraž dela A. M. Gorkog u godinama sovjetske vlasti popeo se na preko 48 miliona primeraka.

Od pojedinih njegovih dela najveći broj izdanja doživeo je roman »Mati« sa brojem od 2,287.000 primeraka u 118 izdanja, zatim »Detinjstvo« — 2,213.000 primeraka, 91 izdanje i »Moji univerziteti« (štampano 66 puta na dvadeset i pet jezika.)

Knjige Gorkog prevedene su na 68 jezika naroda SSSR, a među njima i na jezike onih naroda koji do Velike oktobarske revolucije nisu imali svoje književnosti. Samo na ruskom jeziku dela velikog pisca doživela su 789 izdanja.

POZORIŠNI UMETNICI SARAJEVA POSETILI FRONTOVSKE BRIGADE NA ŠUMSKIM RADILIŠTIMA

Ekipa članova sindikalne podružnice Narodnog pozorišta Narodne Republike Bosne i Hercegovine posetila je radilište šumske eksploatacije u Sokolcu i Mališu. U Sokolcu su članovi ekipe dopunili program koji su u bioskopskoj dvorani davali kulturno-umetničko društvo »Valter Peric« i tamburaški orkestar društva »Mladen Stojanović« iz Sarajeva. Po povratku frontovskih brigada sa radilišta, ekipa je pred zgradom Uprave manipulacije u Mališu dala priredbu za tri frontovske brigade. Oko 400 brigadista toplo su pozdravili goste iz Sarajeva.

NAGRADE MLADIM CRNOGORSKIM PISCIMA

Centralni komitet Narodne omladine Crne Gore dodelio je nagrade mladim književnicima-početnicima, u okviru konkursa koji je raspisan pre dva meseca.

Za poeziju prvu nagradu od 4000 dinara dobio je Milo Kralj, učenik Srednje poljoprivredne škole, za pesmu »Elektrika u selu«. Drugu nagradu od 2500 dinara dobio je Radoslav Ratković, student, za pesmu »Druže Tito mi ti se kunemo« i Kosta Konstantinović, učenik Pomorskog tehnikuma, za pesmu »Mom zavičaju«, a treću nagradu od 1000 dinara dobili su Dragutin Vujanović, učenik, za pesmu »Majka na njivi« i Jole Stanišić, za pesmu »Skadarsko jezero«.

Prva i druga nagrada za pripovetke nije dodeljena, dok su trećom nagradom od po 2000 dinara nagrađeni Aleksandar Laković za pripovetku »Dva druga«, Milenko Latković za pripovetku »Promjena» i Jovan Jovićević za pripovetku »Top«. Za najbolje eseje nije takođe dodeljena prva i druga nagrada, a treću nagradu od 1000 dinara dobio je Mihajlo Marković za esej »Lirsko pjesništvo Đure Jakšića«.

Kursevi za rukovodioce dramskih društava i pevačkih horova italijanske manjine

Italijanska unija za Istru i Rijeku, provodeći u život plan svog rada, organizovala je na Rijeci dva kursa za rukovodioce diletantskih pozorišnih grupa i pevačkih horova. Nastavnici na kursu za rukovodioce pozorišnih družina bili su rukovodioci italijanske drame riječkog pozorišta Pietro Rizmondo, Osvaldo Ramous i Nereo Skalja. Sem teoretskog rada, kursisti su učestvovali i u svakodnevnom radu italijanske drame na Rijeci. Ispit je položilo dvanaest drugova iz Pule, Rijeke, Rovinja, Opatije, Lošinja, Pazina, Vodnjana, Labina, Poreča, Sišana, Bala i Galežana.

Kurs za rukovodioce pevačkih horova održan je u Puli pod rukovodstvom Umberta Damiani. Učenici su, sem teoretskog rada, učestvovali tri puta nedeljno u radu pevačkog hora radničkog kulturno-umetničkog društva u Puli.

Ovaj kurs završilo je sa uspehom 13 učenika iz Pule, Rijeke, Lošinja, Cresa, Rovinja, Pazina, Opatije, Fazana, Bale, Sišana, Vodnjana i Poreča.

Ovi kursevi, koje je organizovala Italijanska unija uz pomoć narodne vlasti, pretstavljaju značajnu pomoć u razvijanju kulturno-umetničkog rada društava italijanske manjine Istre i Rijeke.

Uskoro će biti organizovana još dva planom predviđena kursa.

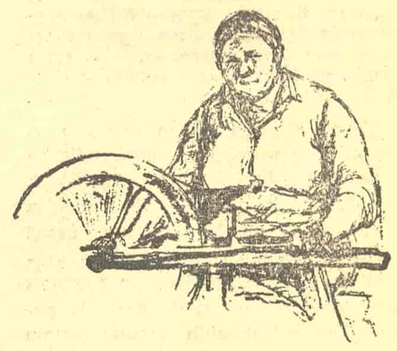

Ljubica Sokić: **Prelja**

BIBLIOGRAFIJA

V. I. Lenjin: Šta da se radi? »Biblioteka marksizma-lenjinizma«, izdanje »Kulture«, Beograd, 1949. Ćirilicom, strana 212, cena 16 dinara.

J. V. Staljin: Anarhizam ili socijalizam? Biblioteka marksizma-lenjinizma, izdanje »Kulture«, Beograd—Zagreb, 1949. Ćirilicom i latinicom, strana 67, cena 9 dinara.

Maksim Gorki: Dela knjiga XVII (»U svetu«). Izdanje »Kulture«, Beograd—Zagreb, 1949. Ćirilicom, strana 322, cena 45 dinara.

Poezije doktorja Franceta Prešerna. Predgovor Josipa Vidmara. Izdanje Državne založbe Slovenije, Ljubljana, 1949. Latinicom, strana 224.

Jakov Ignjatović: Odabrana dela. Knjiga I (»Večiti mladoženja«, »Vasa Rešpekt«). Predgovor Živojina Boškova. Izdanje »Matice Srpske«, Novi Sad, 1948. Ćirilicom, strana 336.

Đura Jakšić: Odabrane pesme. Predgovor Krešimira Georgijevića. »Mala knjiga«, Izdanje »Matice Srpske«, Novi Sad, 1948. Ćirilicom, strana 167.

Vjačeslav Šiškov: Jemeljan Pugačov. Treći tom. Preveli Vojislav Antonijević i Đorđe Volkov. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1948. Ćirilicom, strana 548.

K. N. Deržavin: Voltaire. Studija o velikom francuskom književniku i misliocu XVIII veka. Preveo na slovenački Janko Moder. Izdanje Državne založbe Slovenije, Ljubljana, 1948. Latinicom, strana 515.

Đovani Verga: Porodica Malavolja. Đovani Verga dao je u ovom romanu, i poređ svojih fatalističkih pogleda na život i sudbinu čoveka, umetnički jarku sliku nevolja i patnji malog čoveka talijanske provincije, koga pritiskuje jaram plemića-veleposednika. Preveo Henrik Barić. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1949. Ćirilicom, strana 249. Cena 78 dinara.

Bugarska pripovetka. Zbornik. Preveli Emilija Anđelić, Milentije Stojiljković i Svetozar Rančić. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1949. Ćirilicom, strana 633.

REDAKCIONI ODBOR:
Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đonović i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIZEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1—90378
Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.